

Ақтөбе облысы, Ақтөбе қаласы,
№15 «Жидек» бөбекжай-балабақшасының
қазақ тілі мұғалімі

Жумабаева Кенжегул Молдағалиевнаның
«Балабақшада қазақ тілін дамытудың тиімді жолдары»
атты әдістемелік құралына

ПІКІР

Балаларға мемлекеттік тілді үйрету ұйымдастырылған оқу қызметінде, күнделікті әрекеттерде ойын түрінде жүзеге асырылады. Ойын-жетекші әрекет және балаларды дамытудың негізгі құралы. Әдістемелік құрал мектепке дейінгі жастағы балаларда мемлекеттік тілді меңгеру мәселелерінде мектепке дейінгі ұйымдардың педагогтері үшін қосымша құрал әзірленді. Мұнда берілген әдістемелік ұсынымдардың мақсаты: мектепке дейінгі ұйым тәрбиеленушілеріне мемлекеттік тілді меңгерту мәселелері бойынша педагогтерге әдістемелік көмек көрсету.

Мектепке дейінгі ұйымдардың педагогтері қазақ тілін үйретуде оқытудың инновациялық нысандарын кеңінен енгізуі қажет. Мектеп жасына дейінгі балаларға қазақ тілін үйретуде мемлекеттік тілде бейне мәтіндерді қолдану, қазақ тіліндегі интернет-кеңістікті дамыту, көркем және басқа да әдебиеттерді қазақ тіліне аудару маңызды болып келеді. Жүйелі жұмыс нәтижесінде бала қазақ тілін меңгереді және мемлекеттік тілді қарым-қатынас құралы ретінде қолдана алады.

Автор жұмысты жүйелі жазған. Әрбір тармауы өзіндік ойға, пікірге негізделген. Әр тарауда алдына қойған мақсатына толық жеткен. Сондықтан әдістемелік құрал барлық талаптарға сай деп тани отырып, басылымға жіберуге ұсынамын.

«Устаз» оқу-әдістемелік орталығының әдіскері,
педагогика ғылымдарының магистрі

Д.Д.Бекниязова

Ақтөбе облысы, Ақтөбе қаласы,
«№15 Жидек» бөбекжай-балабақшасының
қазақ тілі мұғалімі
Жумабаева Кенжегул Молдағалиевнаның
«Балабақшада қазақ тілін дамытудың тиімді жолдары»
атты әдістемелік құралына

ПІКІР

Тіл үйрену мектеп жасына дейінгі кезеңнен басталады. Бұл жастағы балалар тілді үйренуге бейім, ересектерге еліктейді. Мектепке дейінгі балалық шақта мемлекеттік тілді ерте үйрену баланың жеке басының үйлесімді дамуынаықпал етеді.

Қазақстан Республикасының тәуелсіздігі еліміздің ұлттық бірегейлігін сақтауда және дамытуда маңызды орын алады. Әсіресе, өз ана тілін меңгеру, ұлттық мәдениет пен дәстүрлерді сақтау, ұрпақтан-ұрпаққа жеткізу жолында қазақ тілінің рөлі ерекше. «Қазақ тілі» оқу қызметі балалардың тілдік дағдыларын дамытуға, коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыруға және сөздік қорды кеңейтуге үлкен септігін тигізеді.

Тәрбиеленушілердің логикалық ойлау, проблемалық ойлау, зияткерлік ойлау әрекеттерін және дене белсенділігін дамытуды ұйымдастыруға нұсқаулық ретінде өзекті құрал рөлін атқара алу.

Ұсынылып отырған әдістемелік құралдың мақсаты мектепке дейінгі ұйымдардың тәрбиешілеріне қазақ тілін үйрету мәселесінде әдістемелік қолдау көрсету болып табылады. Бұл құралдың құрылымы мен мазмұны өте жүйелі және мақсатты, әр бөлім өз міндетін толық орындап, педагогтерге пайдалы ақпарат ұсынады. Әдістемелік құралдың талаптарға сай болуы оны басылымға ұсынуға негіз болады.

Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университетінің
«Жалпы педагогика және білім
берудегі менеджмент» кафедрасының

қауымдастырылған профессоры, доценті,
педагогика ғылымдарының кандидаты ТАЙМЫН

Есенғұлова М.Н.

«Ұстаз» оқу-әдістемелік орталығы
Сараптау Кеңесінің
№6 хаттамасынан көшірме

14 қаңтар 2025 жыл
Қатысканы – 4

ҚАТЫСҚАНДАР: сараптау комиссиясының төрайымы, п.ғ.к., доцент Ж.Ж.Қартбаева, комиссия мүшелері: п.ғ.к., доцент Есенгулова М.Н., PhD доктор Ш.Г.Абдирова, педагогика ғылымдарының магистрі Д.Д.Бекниязова.

КҮН ТӘРТІБІНДЕ:

Ақтөбе қаласындағы «№15 Жидек» бөбекжай-балабақшасының қазақ тілі мұғалімі Жумабаева Кенжегул Молдағалиевнаның «Балабақшада қазақ тілін дамытудың тиімді жолдары» атты әдістемелік құралын баспаға ұсыну.

ТЫҢДАЛДЫ:

Сараптау комиссиясының төрайымы, п.ғ.к., доцент **Ж.Ж.Қартбаева:**

Балаларға мемлекеттік тілді үйрету жұмысы ұйымдастырылған оқу қызметінде және күнделікті әрекеттерде ойын түрінде жүзеге асырылуы өте тиімді тәсіл болып табылады. Ойын балалар үшін табиғи және қызықты әрекет болғандықтан, ол олардың тілдік дағдыларын дамытуда маңызды рөл атқарады. Ойын арқылы балалар жаңа сөздер мен тіркестерді есте сақтап, тілдік қорларын кеңейтеді, сөйлеу дағдыларын жетілдіреді.

Ұсынылып отырған әдістемелік құрал мектепке дейінгі ұйымдардың педагогтеріне мемлекеттік тіл мәселелері бойынша қосымша көмек көрсетуді мақсат етеді. Бұл құралда ұсынылған әдістемелік ұсынымдар мектепке дейінгі жастағы балаларды мемлекеттік тілді меңгеруге бағытталған, сонымен қатар педагогтерге әртүрлі тәсілдер мен әдістерді қолдану арқылы балалардың тілдік дамуын қолдау үшін пайдалы ақпарат берілген.

Әдістемелік құралдың мақсаты – педагогтерді қолдап, олардың кәсіби шеберліктерін арттыру, сонымен қатар балаларға мемлекеттік тілді қызықты әрі тиімді жолмен үйретуді ұйымдастыруға көмектесу.

Комиссия мүшесі PhD доктор **Ш.Г.Абдирова:**

Мектепке дейінгі ұйымдардың педагогтері қазақ тілін оқытудың инновациялық тәсілдерін кеңінен қолдануы қажеттігі өте маңызды. Бұл баланың тілдік дамуына және мемлекеттік тілді игеруге бағытталған тиімді жолдардың бірі. Мемлекеттік тілде бейнемазмұндар, қазақ тіліндегі интернет-ресурстар мен көркем әдебиеттерді қолдану балалардың тілін дамытуға зор ықпал етеді. Сонымен қатар, қазақ тіліндегі әдеби шығармаларды аудару да балалардың тілдік қорын молайтуға көмектеседі.

Әдістемелік құралда педагогтерге арналған нақты және тиімді ұсыныстар берілген. Автор жұмысты жүйелі әрі мақсатты түрде жазып, әрбір бөлімде нақты ойлар мен пікірлерді жеткізген. Әр тарауда алға қойылған мақсаттар толық орындалған және барлық талаптарға сай екені байқалады. Бұл құрал педагогтердің кәсіби деңгейін арттыруға және балалардың мемлекеттік тілді меңгеруіне үлкен септігін тигізеді. Сондықтан әдістемелік құралды басылымға ұсынуға толық негіз бар деп санаймын.

ШЕШІМ:

Ақтөбе қаласындағы «№15 Жидек» бөбекжай-балабақшасының қазақ тілі мұғалімі Жумабаева Кенжегул Молдағалиевнаның «Балабақшада қазақ тілін дамытудың тиімді жолдары» атты әдістемелік құралы баспаға жіберілсін.

Комиссия төрайымы
Хатшы

Ж.Ж.Қартбаева
Д.Д.Бекниязова

ОҚУ-ӘДІСТЕМЕЛІК ОРТАЛЫҒЫ

Ұстаз

УЧЕБНО - МЕТОДИЧЕСКИЙ ЦЕНТР

БАЛАБАҚШАДА ҚАЗАҚ ТІЛІН
ДАМУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ

ӘДІСТЕМЕЛІК ҚҰРАЛ

АҚТӨБЕ 2025

К.М.Жумабаева

БАЛАБАҚШАДА ҚАЗАҚ ТІЛІН ДАМЫТУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ

Құрастырушы:

Жумабаева Кенжегул Молдағалиевна – Ақтөбе қаласындағы №15 «Жидек»
бөбекжай-балабақшасының қазақ тілі мұғалімі

**Балабақшада қазақ тілін дамытудың тиімді жолдары. Әдістемелік
құрал.** - Ақтөбе, 2025 – 40 бет.

Пікір берушілер:

Есенғұлова М.Н. – Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті
«Психологиялық - педагогикалық және арнайы білім беру» кафедрасының
доценті, педагогика ғылымдарының кандидаты

Бекниязова Д.Д. – «Ұстаз» оқу-әдістемелік орталығының әдіскері,
педагогика ғылымдарының магистрі

Әдістемелік құрал мектепке дейінгі жастағы балаларда мемлекеттік тілді
меңгеру мәселелерінде мектепке дейінгі ұйымдардың педагогтері үшін қосымша
құрал әзірленді. Мұнда берілген әдістемелік ұсынымдардың мақсаты: мектепке
дейінгі ұйым тәрбиеленушілеріне мемлекеттік тілді меңгерту мәселелері
бойынша педагогтерге әдістемелік көмек көрсету.

Ұсынылып отырған әдістемелік құрал мектепалды даярлық тобының
тәрбиешілеріне пайдалануға ұсынылады.

© К.М.Жумабаева, 2025

КІРІСПЕ

Тіл үйрену мектеп жасына дейінгі кезеңнен басталады. Бұл жастағы
балалар тілді үйренуге бейім, ересектерге еліктейді. Мектепке дейінгі балалық
шақта мемлекеттік тілді ерте үйрену баланың жеке басының үйлесімді дамуына
ықпал етеді.

Қазақстан Республикасының Конституциясына сәйкес мемлекеттік тіл
қазақ тілі болып табылады. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың
Қазақстан халқына «Халық бірлігі және жүйелі реформалар-ел өркендеуінің
берік негізі» Жолдауында: «Болашағын Отанымызбен байланыстыратын әрбір
азамат қазақ тілін үйренуге ден қоюға тиіс. Бұл отаншылдықтың басты белгісі
деуге болады» -деп, атап көрсетті.

Қазақстан Республикасының тәуелсіздігі ұлттық бірегейлікті сақтауда
маңызды рөл атқарады. Өзінің ұлттық мәдениетін, ата-бабаларының салт-
дәстүрін сақтауға және дамытуға деген ұмтылыс ана тілін үйренудегі ұлттық
сана-сезімнің айқын дәлелі.

Әр түрлі ұлт өкілдерінің балаларына мемлекеттік тілді үйрету тілдік
сананың жаңа жүйесін қалыптастырудың күрделі процесі болып табылады.
Балаларда әлеуметтік қарым-қатынастың алғашқы дағдылары құрдастарымен
қарым-қатынас кезінде қалыптасады. Мектепке дейінгі ұйымдар балаларды
сөйлеуге үйретуде маңызды рөл атқарады.

Тілдерді ерте жастан үйрету баланың зияткерлік қабілетін дамытуға
сонымен қатар, балаларды мемлекеттік тілге және өз елінің мәдениетіне баулуға
мүмкіндік береді.

Әдістемелік ұсынымдардың мақсаты: мектепке дейінгі ұйым
тәрбиеленушілеріне мемлекеттік тілді меңгерту мәселелері бойынша
педагогтерге әдістемелік көмек көрсету.

Міндеттері:

- балалардың мемлекеттік тілді үйренуге қызығушылығын ояту;
- қазақ тілінде қарапайым ауызекі сөйлеу дағдыларын қалыптастыру
(түсіну және сөйлеу);
- балалардың лингвистикалық білім алуына ықпал ету;
- бастапқы қарым-қатынас дағдыларын игеруге жағдай жасау, қарапайым
қарым-қатынас дағдыларын қалыптастыру;
- қазақ халқының ұлттық мәдениетіне, салт-дәстүрлері мен әдет-
ғұрыптарына қызығушылық тудыру және оларды құрметтеуге тәрбиелеу;
- әлеуметтік қарым-қатынас дағдыларының дамуын қолдау.

ҚР мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға
міндетті стандарты балаларға 3 жастан бастап қазақ тілін оқытуды көздейді.

Балаларға мемлекеттік тілді үйрету ұйымдастырылған оқу қызметінде,
күнделікті әрекеттерде ойын түрінде жүзеге асырылады. Ойын-жетекші әрекет
және балаларды дамытудың негізгі құралы.

Мемлекеттік тілді меңгерудің негізгі факторы:

ата-аналардың балаларының мемлекеттік тілді меңгеруін қалауы;

тәрбиеленушілердің психологиялық-педагогикалық ерекшеліктерін білетін жоғары білікті педагог кадрлардың болуы;
әртүрлі шығармашылық тапсырмаларды, дамытушы ойындарды қолдану болып табылады.

Күтілетін нәтиже:

мемлекеттік тілдің нормалары мен ережелерін меңгереді, дыбыстар мен сөздерді дұрыс айтады, базалық лексикалық және сөздік қоры жинақталады;
қазақ тіліндегі сөздердің мағынасын түсінеді;
бір-бірімен логикалық тұрғыда байланысты жеке мәліметтерді айтады;
коммуникативтік қабілеттері дамиды.

Мектепке дейінгі ұйымдардың педагогтері қазақ тілін үйретуде оқытудың инновациялық нысандарын кеңінен енгізуі қажет. Мектеп жасына дейінгі балаларға қазақ тілін үйретуде мемлекеттік тілде бейне мәтіндерді қолдану, қазақ тіліндегі интернет-кеңістікті дамыту, көркем және басқа да әдебиеттерді қазақ тіліне аудару маңызды болып келеді. Жүйелі жұмыс нәтижесінде бала қазақ тілін меңгереді және мемлекеттік тілді қарым-қатынас құралы ретінде қолдана алады.

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАР ТІЛІН ДАМУ ӘДІСТЕМЕСІ

Мектеп жасына дейінгі балалар тілін дамыту әдістемесі мектепке дейінгі ұйымдарда тәрбиелеу-білім беру процесін ана тілінде ұйымдастырып, балалардың тілін дамытуды қалыптастыратын әдіс-тәсілдерді қарастырады. Тіл дамыту әдістемесі баланың ауызекі сөйлеу тілін қалыптастырудың, өзгелермен қарым-қатынасқа түсуін қамтамасыз ететін педагогикалық әрекеттердің бірі болып табылады. Мектеп жасына дейінгі балада сөйлеуді дамыту туралы отандық және шетелдік ғалымдардың еңбектерінде зерделенген.

Баланы ана тілінде оқыту әдісі тұңғыш ағартушы Ы. Алтынсариннің еңбектерінде көрініс тапты. Ағартушы-ұстаз ана тілінде оқытудың жолын, қағидаларын, әдістерін көрсетті, балаларға арнап «Қазақ хрестоматиясын» жазды.

Ағартушы-ұстаз А. Байтұрсынұлы қазақ тілін оқыту әдістемесінің негізін салды. Қазақ тілін оқыту әдістемесі А. Байтұрсынұлының «Баяншы», «Жалқылау, жалпылау», «Қай әдіс жақсы?» т.б. еңбектерінде баяндалды.

Қазақстандағы мектепке дейінгі білім беру жүйесінің дамуына сүбелі үлесін қосқан, мектеп жасына дейінгі балаларға арнап әдістемелік оқу құралдарын әзірлеген Н.Құлжанованың «Балабақшадағы тәрбие», «Ана мен бала», Б.Баймұратованың «Біздің кітап», «Мектепке дейінгі ұйымдарда және отбасында баланың тілін дамыту әдістемесі», «Баланы мектепке қалай даярлауға болады?» т.б. еңбектерінде ана тілін оқыту және тіл дамыту әдістемесінің мәселелері зерттелген. Бөбек жасындағы балалардың сөздік қоры мен сөйлеуінің даму ерекшеліктері жайында Б. Баймұратованың еңбектерінде

жазылған. А. Бакреденова, Х. Қожахметова, А. Менжанова, Ә.Әмірова, Қ.Мендаяхова және т.б. еңбектерінде балалардың сөйлеу дағдысын қалыптастыру мәселелері жан-жақты қарастырылған.

Педагогика ғылымындағы баланың сөйлеу тілі мәселесі шетелдік ғалымдардың еңбектерінде де зерделенді. Бала тілінің дамуын алғаш зерттеген чех ғалымы Я.А. Коменский болды. Я.А. Коменский «Аналар мектебі немесе баланы алты жасқа дейін қамқорлықпен тәрбиелеу» атты еңбегінде баланың тілі мен ойын қатар дамыту керек деп жазды. Үш жасында баланы дыбыстарды дұрыс айтуға үйретуді, 4-6 жас аралығында сөздік қорын байыту қажеттігін, яғни көрген заттарын баланың сөзбен дұрыс айта білуін қалыптастыруды ұсынды.

Балаға тілді үйретуді психология ғылымы бойынша зерттеген ғалым Л.С.Выготский болды. Л.С.Выготскийдің «дамыта оқыту» тұжырымдамасы бала тілінің табиғи даму кезеңдерін көрсетеді. Л.С.Выготский, А.А.Леонтьев, И.А.Зимняя «Әрекет ету теориясы» бойынша бала тілінің даму деңгейін анықтауды ұсынған. Мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеуін дамытуда ғалымдар мынандай талаптарды ұсынады:

- балалар өз ойын сөзбен жеткізе алатындай тапсырмалардың берілуі;

- айтылатын ойдың нақты болуы (не туралы айтады).

Психологтар бала психикасын зерттей отырып, баланың санасы әрекет нәтижесінде дамитындығын дәлелдеді. Әрекетке сәйкес баланың ойы мен сөйлеуінің қалыптасатындығы айқындалды. «Әрекет теориясы» тұжырымын тұңғыш рет Л.С.Выготский қолданды, одан кейін А.Н. Леонтьев, А.Р.Лурия, Л.И.Божович, П.Я.Гальперин, т.б. жалғастырды.

XX ғасырдың II жартысынан бастап байланыстырып сөйлеу әдістемесі дамыды. Е.И. Тихеева, Е.А. Флерина мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеуін дамытуға зерттеулер жүргізе отырып, өз еңбектерінде балаларға арналған әңгімелерді жіктеп, оларды жас топтарда әңгімелеп айтудың әдістерін көрсетті.

А. М. Леушина мектеп жасына дейінгі балалардың байланыстырып сөйлеуінің даму деңгейіне зерттеулер жүргізді. Д.Б. Эльконин зерттеулерінде 4-5 жастағы балалардың байланыстырып сөйлеу дағдыларының қалыптасатыны туралы тұжырымдама жасап, монологтік сөйлеу 2-3 жастағы балаларда байқалатынын айтты. Монолог - кейіпкердің ішкі жай-күйін бейнелеу мақсатында қолданылатын тәсіл. Монологта эмоциямен ойды білдіру маңызды. Ортаңғы және ересек топтарда монологтік сөйлеудің негізгі түрлері қалыптасады. Монологтік сөйлеудің негізгі түрлері – әңгімелеу және мазмұнын айту болып табылады. Әңгімелеу мазмұнын айтуға қарағанда байланыстырып сөйлеудің күрделі түрі, өйткені, жаңа мәтінді құру арқылы мазмұндау қиынырақ болып келеді. Балаларда байланыстырып сөйлеудің дамуы ертегілер, әңгімелер айтуды үйретуден басталады. Ересек жастағы балалар ертегілер мен шағын әңгімелердің мазмұнын айтады, ойыншық және сурет бойынша өз ойынан әңгіме құрайды.

Баланың алдымен өз ана тілінде сөйлеуі, қазақ тілін үйренуі ата-ана мен педагогтердің маңызды міндеттерінің бірі болып табылады. Қазақ тілін

үйретудегі басты мақсат баланың қазақ тілінде байланыстырып сөйлей білуін қалыптастыру.

Мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеуін дамытуда сөздік қорын қалыптастыру, оны белсенді түрде байыту, дыбыстық мәдениетті жетілдіру, мәнерлі де, мәдениетті сөйлеуін тәрбиелеу, тілдің грамматикалық құрылымын, ауызекі сөйлеуді қалыптастыру қарастырылады.

ҚАЗАҚ ТІЛІН ҮЙРЕТУДЕ ЖҮРГІЗІЛЕТІН ЖҰМЫСТЫҢ НЕГІЗГІ БАҒЫТТАРЫ МЕН ҚАҒИДАЛАРЫ

Мектепке дейінгі балалық шақ тұлғаның қалыптасуындағы өте маңызды кезең, сондықтан осы жастағы балаларды мемлекеттік тілді үйренуге баулудың маңызы зор.

Балабақшадағы қазақ тілі сабақтары балалардың жас, психофизикалық ерекшеліктерін және бағдарламаның талаптарын ескере отырып жоспарланады. Педагогтің міндеті – әртүрлі нысандарды қолдану: халық әндері мен ойындары, қуыршақ қойылымдары, халық ертегілерін оқу, көрмелерге экспонаттар дайындау және т. б.

Мемлекеттік тілді оқыту бойынша бағдарламаны іске асырудың негізгі қағидалары:

тәрбие жеке тұлғаны дамытуға және шығармашыл тұлғаны қалыптастыруға бағытталуы тиіс;

тәрбие балалардың жас және жеке ерекшеліктеріне сәйкес жүзеге асырылуы тиіс;

тәрбие балаларға мәдениетті меңгеру процесінде және мәдени орта мен қоршаған ортаның ерекшеліктеріне сәйкес жүргізілуі керек;

балаларды тәрбиелеу арқылы белсенді әрі саналы дамытушы әрекетке тарту;

тәрбиені қоғамдық өмірмен, еңбекпен, тәжірибемен және тәрбиеленушінің өмірімен байланыстыру;

әлеуметте тәрбиені жүзеге асыру;

тәрбиеленушіні жағымды қасиеттерге тәрбиелеу;

тәрбиелеу процесінде педагогикалық басшылық етуді тәрбиеленушілердің дербестігімен үйлестіру.

Ерте жастағы және мектеп жасына дейінгі балалардың белсенді әрекеттер мен тәжірибе арқылы үйренуі оларға тән ерекшеліктер болып табылады. Сондықтан ұйымдастырылған оқу қызметі ойын түрінде өткізілуі қажет.

Балалармен қазақ тілі сабақтарын өткізуде қойылатын педагогикалық талаптар:

педагогтің балалармен мейірімді қарым-қатынас жасауы (баланы дұрыс жауап бермегені үшін жазалауға болмайды);

әр балаға сабақта кез-келген қызықты және түсінікті әрекетті қамтамасыз ету;

балалардың оқу процесіне қызығушылығын қолдау мақсатында сабақтарда оқытудың ойын әдістері мен дидактикалық ойындарды кеңінен қолдану; тапсырмаларды біртіндеп күрделендіру (сабақ сайын);

баланың кез-келген жетістіктерін көтермелеу.

Қазақтың ұлттық салт-дәстүрлері мемлекеттік тілді меңгерудің таптырмас құралы болып табылады. Ересектермен және құрдастарымен қарым-қатынас жасау, өзара ынтымақтастық, бірлескен әрекетке түрткі болуы тиіс.

Педагог балаларға қарым-қатынас дағдыларын көрсетуі қажет, яғни балалармен сөйлескенде қарым-қатынас әдістерін көрсетуі, сұхбаттасушының сезімдерін еске салуы, өзге адамдарға сыпайылықпен жүгіну ережелері туралы айтуы керек.

ҮЛГІЛІК ОҚУ БАҒДАРЛАМА МАЗМҰНЫН МЕҢГЕРУГЕ ҚОЙЫЛАТЫН НЕГІЗГІ ТАЛАПТАР

Мектепке дейінгі кезең қазақ тілін үйрену үшін қолайлы болып табылады. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік бағдарламасында «Қатынас» білім беру саласы айналасындағылармен вербалды және вербалды емес құралдармен қарым-қатынас жасауға қабілетті, ана тілінде әлеуметтік-мәдени өзара ықпалдастыққа дайын тәрбиеленушілерге мемлекеттік тілдің базалық құндылықтарын меңгертуге бағытталған. Балаға ана тілін (оқыту орыс тілінде жүргізілетін топтардағы жергілікті ұлт балалары үшін) үйренуге ерте мүмкіндік беріп, яғни қолайлы сөйлеу ортасы құрылса, балаларға тілді меңгерту жұмысы мақсатты түрде ұйымдастырылса, нәтижесі де сәтті және тиімді болады.

Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу жоспарына сәйкес мектепке дейінгі ұйым тәрбиеленушілеріне қазақ тілін оқыту арнайы ұйымдастырылған сабақтарда өткізіледі:

ортаңғы топ (3 жастан бастап) - аптасына 1 сағат; ересек топ (4 жастан бастап) - аптасына 1 сағат;

мектепалды даярлық тобы (сыныбы) (5 жастан бастап) - аптасына 2 сағат.

Қазақ тілі сабақтары балалардың жас, психофизикалық ерекшеліктерін және Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасында белгіленген бағдарламалық талаптарды ескере отырып жоспарланады.

Педагог қазақ халқының мәдениеті мен тұрмысы туралы мәліметтер береді. Балалар ұлттық мерекелермен, салт-дәстүрлермен, ұлттық тағамдармен, киімдермен, халық және әдеби ертегілердің кейіпкерлерімен танысады.

Қазақстан Республикасының мемлекеттік тіліне қызығушылық пен құрметке баулу үшін тәрбиеленушілермен сабақтарды ойын түрінде - саяхат, саусак, үстел үсті театрларын қолдана отырып, театрландырылған қойылымдар түрінде өткізуге болады. Ауызекі сөйлеуді, дыбыстарды анық айтуды дамыту үшін: мнемосызбалар, мнеможолдар, сөз ұйқастары, санамақтар, тақпақтар,

сергіту сәттерін қолдануға болады. Сергіту сәттері тек шаршағанды басып қана қоймайды, сондай-ақ зейін мен есте сақтау қабілетін дамытады.

Әрбір ҰОҚ «Денсаулық», «Қатынас», «Таным», «Шығармашылық» және «Әлеумет» білім беру салаларын кіріктіруге құрылуы тиіс.

«Қазақ тілі» ұйымдастырылған оқу қызметі барысында балаларға қарапайым әндер айтқызуға, халық ойындарын ойнатып, қазақ халық ертегілері бойынша қуыршақ қойылымдарын көрсетуге болады.

Білім беру салаларының өзара байланысы балалардың көркем қабылдауын дамытуға, өз елінің тарихы мен мәдениетіне қызығушылықты тәрбиелеуге ықпал етеді. Мысалы, «Отбасы» өтпелі тақырыпта мектеп жасына дейінгі ересек балаларға домбыра үнін тыңдау және әуезді әндерді («Балапан», «Тәйтәй», «Әлди-әлди») тыңдау және орындау, ұлттық ою-өрнекпен тұрмыста қолданылатын заттарды немесе киімдерді әшекейлеу ұсынылады. Білім беру салаларын кіріктіру балаларды халық шығармашылығына баулуға және сөздік қорды байытуға ықпал етеді.

Осылайша, мемлекеттік тілді меңгеру барысында тәрбиеленушілер бір мезгілде қазақ халқының музыкалық және көркем мұрасына тартылады. Балаларды ұлттық мәдениетке баулу тарихты құрметтеу, патриотизмге тәрбиелеу, өз Отанын мақтан ету сияқты қасиеттерді қалыптастыруға септігін тигізеді.

Түрлі жас топтарында қазақ тілін оқыту бойынша Үлгілік оқу бағдарламасының мазмұны:

ортанғы топ (3 жастан бастап)

осы жастағы балалар қазақ тілінде айтылған сөздерді қабылдай алады және біртіндеп қойылған сұрақтарға жауап беруге үйренеді. Балаларға жеңіл сөз ұйқастары мен тақпақтар үйрету ұсынылады.

3 жастан бастап балаларға мемлекеттік тілді үйретудің мақсаты инновациялық әдістер мен технологияларды қолдана отырып, әлеуметте қарым-қатынас жасау үшін тілді игеру және коммуникативтік дағдыларды дамыту болып табылады.

Міндеттері:

өздігінен сөйлеуге сұранысын қалыптастыру;

балалардың іс-әрекетінің түрлі нысандары мен түрлерінде ауызша сөйлеуін дамыту;

дидактикалық және дамытушы ойындар мен жаттығуларды қолдану арқылы сөздік қорын байыту;

Қазақстан халықтарының салт-дәстүрлерімен, мәдениетімен таныстыру;

қарым-қатынас мәдениетіне, көркем қабылдау мен эстетикалық талғамға тәрбиелеу.

Сөйлеудің дыбыстық мәдениеті

Қазақ тіліндегі сөздерді мұқият тыңдауға және дұрыс айтуға, есте сақтауға үйрету. Қазақ тіліне тән ә, ө, к, ү, ұ дыбыстарын дұрыс айтуға үйрету.

Артикуляциялық аппаратты дамыту жұмыстарын жалғастыру. Дауыс күші мен сөйлеу қарқынын дамыту: баяу және жылдам, қатты және ақырын сөйлеуге үйрету.

Сөздік қор:

1) күнделікті жиі қолданылатын туыстық қатынастарды білдіретін сөздерді дұрыс айту және мағыналарын түсіну (әке, ана, ата, әже, апа, аға және т.б.), кейбір тұрмыстық заттардың, көкөністер мен жемістердің, жануарлардың, апта күндері мен ай атауларын, жыл мезгілдерінің атауларын айту дағдыларын қалыптастыру;

2) заттардың белгілерін (түсі, көлемі), заттармен әрекет етуді білдіретін сөздерді айта білуге баулу.

Тілдің грамматикалық құрылымы:

1) сөз тіркестерін түсінуге және сөздерді байланыстырып құрастыруға жаттықтыру;

2) 2-3 сөзден тұратын сөйлемдерді түсінуді және жиі қолданылатын сөздермен сөйлем құрауға үйрету;

3) жай сөйлемдер құрастыруға үйрету;

4) қарапайым сұрақтарға жауап беруге үйрету (Бұл кім? Бұл не?);

5) зат есімдерді жекеше және көпше түрде қолдану дағдыларын қалыптастыру.

Байланыстырып сөйлеу:

1) қарапайым сұрақтар қоюды және оларға жай сөйлемдермен жауап беруді, жай сөйлемдер құруды, 2-3 сөйлеммен жақын маңдағы заттарға, ойыншықтарға, жемістерге шағын сипаттама беруге үйрету;

2) шағын қарапайым мазмұнды мәтіндерді, тақпақтар мен өлеңдерді тыңдауға және оларды түсінуге, мазмұндау мен жатқа айтып беруге машықтандыру.

Күтілетін нәтижелер:

- таныс сөздерді дұрыс атайды және ажыратады;

- сөз ішіндегі қазақ тіліне тән дыбыстарды дұрыс айтады;

- туыстық қатынасқа байланысты сөздерді, кейбір тұрмыстық заттардың, жемістердің, көкөністердің, жануарлардың, апта күндерінің, ай атауларын, жыл мезгілдерін айтады және түсінеді;

- заттардың түсін, көлемін, санын, қимылын білдіретін сөздерді айтады;

- қарапайым сұрақтар қояды және оған жауап береді;

- 2-3 сөйлеммен заттарға, ойыншықтарға, жемістерге қысқа сипаттама береді;

- шағын қарапайым мәтіндерді, тақпақтарды тыңдайды, түсінеді және мазмұндайды;

- қазақ тілінде жай сөйлемдер құрастыра алады.

Ересек топ (4 жастан бастап)

4 жастан бастап балаларға мемлекеттік тілді үйретудің мақсаты әлеуметте ауызша қарым-қатынас жасау, диалог құру дағдыларын қалыптастыру.

Міндеттері:

ересектермен және балалармен еркін қарым-қатынас жасау дағдыларын қалыптастыру;

Қазақстан халқының мәдениетімен, салт-дәстүрлерімен таныстыру арқылы балалар әрекетінің түрлі нысандары мен түрлерінде балалардың ауызша сөйлеуін дамыту;

балалар әдебиетіне қызығушылықты дамыту.

Мазмұны:

Сөйлеудің дыбыстық мәдениеті:

1) қазақ тілінде айтылған сөздерді мұқият тыңдауға, дұрыс айта білуге және ол сөздерді есте сақтауға үйрету. Сөз ішіндегі қазақ тіліне тән ә, ө, қ, ү, Ұ, і, ғ дыбыстарын дұрыс айтуға дағдыландыру;

2) сөйлеу және артикуляциялық аппаратты, тыныс алуды және дикцияны дамыту.

Сөздік қор:

1) тұрмыстық заттар, жемістер, көкөністер, жануарлар, құстар, адамның дене мүшелерін және табиғат құбылыстарын білдіретін атауларды дұрыс айту және сөздердің мағыналарын түсіну дағдыларын қалыптастыру;

2) заттардың сынын, санын білдіретін сөздерді айта білуге үйрету;

3) 5-ке дейін тура және кері санауға жаттықтыру;

4) күнделікті өмірде қолдана білуге үйрету. Тілдің грамматикалық құрылымы:

1) 2-3 сөзден тұратын жай сөйлемдерді түсінуге үйрету және сөз тіркестері мен сөйлемдерді құрастыруға жаттықтыру;

2) зат есімдерді жекеше және көпше түрде қолдану дағдыларын қалыптастыру.

Байланыстырып сөйлеу

Қарапайым сұрақтар қоюды және оларға жай сөйлеммен жауап беруді үйрету, қарапайым мәтіндерді, тақпақтарды тыңдауға және оларды түсінуге, мазмұнын айтып беруге, тақпақтарды жатқа айтып беруге машықтандыру.

1) өзі туралы білуін (аты, тегі, жасы);

2) өзінің отбасы туралы әңгімелеп беруін;

3) айналасындағы адамдармен қарым-қатынас жасау үшін қажетті сөздерді айту дағдыларын (Сәлеметсіз бе?, Сау болыңыз!, Рахмет! және т.б.);

4) педагогтің үлгісі бойынша ойыншықтар мен суреттер туралы шағын мәтіндер құрастыру дағдыларын қалыптастыру.

Күтілетін нәтижелер:

таныс сөздерді дұрыс атайды және ажыратады;

сөз ішіндегі қазақ тіліне тән дыбыстарды дұрыс айтады;

кейбір тұрмыстық заттардың, жемістердің, көкөністердің, жануарлардың, құстардың, адамның дене мүшелерінің, табиғат құбылыстарының атауларын білдіретін сөздерді айтады және түсінеді;

заттардың сынын, санын, қимылын білдіретін сөздерді айтады; 5-ке дейін тура және кері санай алады;

таныс сөздерді күнделікті өмірде қолданады;

өзі және отбасы туралы әңгімелеп бере алады; айналасындағы адамдармен қарым-қатынас жасау үшін қажетті сөздерді айтады;

зат есімдерді жекеше және көпше түрде қолданады;

шағын қарапайым мәтіндерді, тақпақтар мен өлеңдерді тыңдайды, түсінеді және мазмұндайды, жатқа айтады.

педагогтің үлгісі бойынша ойыншықтар мен суреттер туралы шағын мәтіндер құрастырады.

Мектепалды топ/сынып (5 жастан бастап)

5 жастан бастап балаларға мемлекеттік тілді үйретудің мақсаты ересектермен және балалармен еркін қарым - қатынас жасау дағдыларын қалыптастыру, мемлекеттік тілді білу.

Міндеттері:

коммуникативтік біліктер мен дағдыларды дамыту: әңгімелесушіні тыңдауға және естуге, диалог жүргізуге, өз пікірін айтуға дайындау;

қазақ халқының және басқа халықтардың салт-дәстүрлерін, мәдениетін құметтеуге тәрбиелеу;

әрекеттердің алуан түрлі нысандары мен түрлерінде ауызша сөйлеуді дамыту.

Сөйлеудің дыбыстық мәдениеті:

1) күнделікті өмірде қазақ тіліне тән дыбыстарды дұрыс айтуға үйрету;

2) тілдік және артикуляциялық аппаратты, тыныс алуды және дикцияны дамыту.

Сөздік қор:

1) күнделікті өмірде қолданылатын кейбір тұрмыстық заттардың (ыдыс-аяқ, жиһаз) атауларын білдіретін сөздерді, жемістердің, көкөністердің, жануарлардың, құстардың атауларын, ұлттық салт-дәстүрлер мен мерекелерге байланысты сөздерді айту және түсіну дағдыларын қалыптастыру;

2) заттың атын, санын, сынын, қимылын (түс, көлем) білдіретін сөздерді айтуға және мағынасын түсінуге үйрету;

3) 10-ға дейін тура және кері санауды жаттықтыру. Тілдің грамматикалық құрылымы

Қазақ тіліндегі сөздер мен сөйлемдерді түсінуді және қолдануды үйрету. Сөз тіркестерін түсінуге үйрету және сөздерді байланыстыруға жаттықтыру. Зат есімдерді жекеше және көпше түрде қолдану дағдыларын қалыптастыру.

Байланыстырып сөйлеу:

1) қарапайым сұрақтар қоюға және оларға жай сөйлеммен жауап беруге дағдыландыру, диалогке қатысуға, затты 2-3 сөйлеммен сипаттауға үйрету;

2) заттар туралы қысқа мәтіндер құрастыруға дағдыландыру; 3) мақал-мәтелдер мен жаңылтпаштар айтуға үйрету.

Күтілетін нәтижелер:

таныс сөздерді дұрыс атайды және ажыратады;

сөз ішіндегі қазақ тіліне тән дыбыстарды дұрыс айтады;

күнделікті өмірде қолданылатын кейбір тұрмыстық заттардың (ыдыс-аяқ, жиһаз), жемістердің, көкөністердің, жануарлардың, құстардың атауларын атайды және түсінеді, ұлттық салт-дәстүрлер мен мерекелерге байланысты сөздерді айтады және түсіну дағдылары қалыптасқан;

заттардың сынын (түс, көлем) білдіретін сөздерді айтады; 10-ға дейін тура және кері санайды;
таныс сөздерді күнделікті өмірде қолданады;
өзінің мекен-жайын (қала, ауыл) біледі, Отан туралы айтады; заттар туралы қысқа мәтіндер құрастырады;
диалогке қатысады.

Педагогикалық қызметті жоспарлауда педагог баланың антропгендік өмір сүру жағдайларын, жеке жағдайларын, сондай-ақ оқыту мен тәрбиелеу іске асырылатын әлеуметтік-мәдени жағдайларды ескеруі, осы процесті жүзеге асырудың мақсаты, мазмұны, әдістері мен тәсілдерін сәйкестендіруі маңызды болып табылады.

Мемлекеттік тілді үйретуді педагог балаларды күні бойы: ойындарда, режимдік сәттерде, серуенде лексикалық бірліктер мен сөйлеу үлгілерін қолдануға белсенді түрде ынталандырады.

Қазақ тілін үйретуде балаларға бұрын үйренген санамақтарды, тақпақтар мен әндерді қолдана отырып, артикуляциялық гимнастика және сергіту сәттерін ұйымдастыру ұсынылады. Сөздерді айтуға жаттықтыру және артикуляциялық гимнастика сөйлеу мүшелерінің қимылын дамытуға ықпал етеді, балаларды қазақ тіліне тән дыбыстарды дұрыс айтуға жаттықтырады және педагог дыбыстарды айтқан кезде балалардың назарын оның бет-әлпетіне, артикуляциялық аппаратына аударуына септігін тигізеді. Балаларға түсінікті, қарапайым ұйқас жолдарды табу әрдайым мүмкін болмайды, сондықтан сабақта педагог өзі шығарған ұйқас жолдарды қолдануына болады. Мысалы, «қ» дыбысын дұрыс айту үшін:

Кел, кел балақан Шапалақта алақан.

«Ү» дыбысына: Жүгір кәне күнім,

Тосып отыр інін.

«Ә» дыбысына: Әсет келді эне

Көрсет өнер кәне.

Тіл, әдетте, тыңдау арқылы емес, сол тілде сөйлеу арқылы үйретіледі. Сөйлесу үшін балаға серіктес керек, сондықтан педагог үнемі сабақта жағдаяттар, қол жетімді дидактикалық материалдар қолдану арқылы баланы қазақ тілінде сөйлеуге ынталандыруы тиіс.

Мерекелерге дайындалу, оны ұйымдастыру және өткізу баланың сөздік қорын кеңейтуге септігін тигізеді, тілді одан әрі үйренуге ынталандырады, жағымды эмоционалды көңіл-күй қалыптастырады.

Еркін және достық, ойын атмосферасында өткізілетін ұйымдастырылған оқу қызметтері, іс-шаралар арқылы балалар өзіне деген сенімділікке ие болады, олардың өзін-өзі бағалауы артады, олар оқу өте қызықты екеніне көз жеткізеді.

ҰОҚ-ін басқа білім беру салаларымен кіріктіру сөздік қорды және әлеуметте қарым-қатынас жасау мүмкіндіктерін тиімді кеңейтуге ықпал етеді.

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРҒА ОЙЫН АРҚЫЛЫ ҚАЗАҚ ТІЛІН ҮЙРЕТУДІҢ ӘДІСТЕРІ

Мектеп жасына дейінгі балаларға қазақ тілін үйрету Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандартындағы «Денсаулық», «Қатынас», «Таным», «Шығармашылық», «Әлеумет» білім беру салалары аясында көзделеді.

Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2021 жылғы 15 наурыздағы № 137 қаулысымен бекітілген «Мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқытуды дамыту моделінің» 26 тармағында: «Бірге ойнау дағдыларын, еңбек әрекеті дағдыларын, тазалықты, тәртіптілікті, ұйымшылдықты, ойлауды, қабылдауды, сурет салуды және басқа дағдыларды меңгерту ойын нысанында іске асуға тиіс. Ойын – баланың негізгі әрекеті және дамытудың негізгі құралы»-деп атап көрсетілген. Осыған орай мектеп жасына дейінгі балаларға қазақ тілін үйретуде ойын арқылы оқытуға ерекше мән берілуі керек.

Тәрбиелеу-білім беру процесін ұйымдастыруда педагогтерге келесі негізгі қағидаларды:

– ойын арқылы оқыту;

– білім беру салаларын кіріктіру арқылы тәрбиелеу, оқыту, дамытуды басшылыққа алу ұсынылады.

Қазақ тілі ұйымдастырылған оқу қызметінің (бұдан әрі - ҰОҚ) басынан бастап соңына дейін алдын-ала жоспарланған ойын түрімен өткізуге немесе ойынды өткен материалды бекітуге қолдануға да болады. Ол үшін тәрбиеші ұйымдастырылған оқу қызметінің тақырыбына сәйкес ойынды алдын-ала таңдауға немесе өз бетінше құруға, сондай-ақ балалардың қызығушылықтарын ескере отырып, оны түрлендіруіне болады.

Сондай-ақ, ҰОҚ-ін үнемі тек топ бөлмесінде (сыныпта) үстел үстінде ғана емес, ойын алаңында, сонымен бірге балалар үшін жайлы жағдайларда өткізу ұсынылады.

Мектепке дейінгі жас баланың жеке тұлғасын қалыптастыру үшін маңызды кезең. Бұл жаста балалардың сөйлеу, сенсорлық дағдылары қалыптасады.

Бастапқы кезеңде орыс тілінде оқытылатын топтарға қазақ тілін оқыту барысында лексикалық, грамматикалық және фонетикалық дағдыны қалыптастыруға назар аудару қажет. Осы дағдылар қалыптаспаса балалар анық айтуды және тілдің сөйлеу қалпын сақтай алмайды.

Қазақ тілінде сөйлеу күнделікті әртүрлі тұрмыстық жағдайда ұйымдастырылған оқу қызметі процесінде және дидактикалық ойын барысында өздігінен әртүрлі сөздіктерді қолдануда жүзеге асырылады. Театр әрекеті, сүйікті ертегілердің ерекше үзінділерін сахналау, кейіпкерлер рөлінде ойнау

грамматикалық құрылымды және жүйелі сөздің дамуына мүмкіндік туғызады. Сөздік қорды молайтуда, ауызекі сөйлеуді дамытуда заттар мен ойыншықтарға еркін қолжетімділікті қамтамасыз ететін заттық-дамытушы ортаны қалыптастыру қажет. Педагогтің міндеті – балалардың қызығушылықтарын арттыру, оқу әрекеті барысында әр баламен сөйлесу болыптабылады.

Заттық-дамытушы ортада көптеген импровизациялауға ыңғайлы материалдардың болуы маңызды (арқан, қорап, сым, доңғалақтар, ленталар және т.б.). Олар ойын барысында балалардың әртүрлі креативті идеяларын жүзеге асыруда, шығармашылық шешім қабылдауында қолданылатын болады. Күнделікті үйренген жана сөздердің баланың серуен кезінде, ойын уақытында қолдануы тәрбиешінің қарым-қатынас жасауы арқылы жүзеге асырылады. Түрлі суреттер мен заттарды, ойыншықтарды көрсету арқылы сөздерді үйретуге болады.

Сонымен қатар, қазақ тілін үйретуде мемлекеттік тілді дәріптеу, ұлттық құндылықтар мен қазақ халқының ұлттық мәдениеті мен салт-дәстүрінің ерекшеліктерімен таныстыру ұсынылады.

Қазақ тілін үйретуде мына әдістер бір-бірімен байланыста қолданылады:

1. Сөздік әдістер: әңгімелесу, мазмұндау, түсіндіру, көркем мәтінді оқу, жаттау, әңгімелеу, әңгімелеп беру;

2. Көрнекілік әдістер: саяхат, заттар мен суреттерді, айналаны бақылау, теледидар, компьютер материалдары; тірек-сызбалар және т.б.

Сөздік қорды дамыту жұмысы балалардың белсенді түрде қолданатын сөздерінің санын арттыруды көздей отырып жүргізіледі. Әр сабақтың тақырыбы мен мақсатына сәйкес педагог тиімді әдіс-тәсілдерді таңдап алады.

Мысалы, «Отбасы» тақырыбына әңгімелесу әдісімен жүргізілген ҰОҚ-де суреттер қарастыру, «Отбасы» сюжетті-рөлдік ойынын ойнату және т.б. тәсілдер болып табылады. Қазақ тілін үйретуде әңгімелесу әдісі мен көрнекілік әдісі бір-бірімен тығыз байланыста қолданылады. Педагог барлық қажетті заттарды, құбылыстарды балалармен бірге бақылай отырып, «Мынау не?», «Мынау кім?» деген сұрақтар қойып бекітіп отырады, «Мынау» сілтеу есімдігін көрсетіліп тұрған нысанмен тіркестіріп айтқызу (Мынау-орындық).

Сөйлесу, әңгімелесу арқылы ұйымдастырылатын ойындар барысында тәрбиеші сұрақтарды балалар түсінетіндей етіп қоюы тиіс. Қуыршақтармен ойнауға құрылған «Қуыршақтың бөлмесін жабдықтайық», «Қуыршақты киіндірейік» сияқты «Отбасы» тақырыбына қатысты ойындарды қазақ қуыршақтарымен жабдықталған бұрыштарда киіз үй ішінде ұйымдастыру балалардың ұлттық салт-дәстүр, тұрмыстық ерекшеліктер туралы түсініктерінің қалыптасуына ықпал етеді.

Мектеп жасына дейінгі балалардың қызыға қатысатын сабақтары – дидактикалық ойындарға құрылған сабақтар. Мысалы, «Сөздерден моншақ тізейік», «Қ» (г) дыбысынан басталатын сөздерді атап шығамыз», «Сөз ойла, тез ойла», «Не бар, не жоқ?», «Мынау ненің баласы?» т.б. сөздік ойын

жаттығуларды және лексикалық жаттығу тапсырмаларды сабақта да, сабақтан тыс уақыттарда қолдануға болады.

Заттармен (зат есіммен) бірге балалар олардың белгілерімен (сын есіммен), іс-әрекеттерімен (етістікпен), іс-әрекет белгілерімен (үстеумен), санымен (сан есіммен), оларға қатысына қарай барлық есімдіктерді меңгереді. Баланың лексиканы меңгеруі зат есімді меңгеруден басталады. Ол өзін қоршап тұрған заттың бәрін, сондай-ақ өзінің дене мүшелерін атайды.

Қазақ тілін оқыту барысында келесі ерекшеліктерді ескеру қажет:

– тілді үйретуде сөзді ынтамен тыңдауды және айтуды, түсінуді қалыптастыру;

– қазақ тілін меңгерту ойын әрекеті негізінде құрылуы керек.

Айтылымды жетілдіру, сөздерді есту арқылы сөйлеуін жетілдіру үшін мынадай әртүрлі тәсілдер қолданылады:

– педагогтің айтуына еліктеп, дыбыстар мен сөздерді дұрыс айту;

– сөйлемдерді әр түрлі интонациямен (қуана, ренжулі, немқұрайлы) айту бойынша шығармашылық тапсырмалар беру.

Мектепке дейінгі жастағы балалармен қазақ тілін үйрену барысында тілдің дыбыстық мәдениетін меңгеру – балалардың белсенді сөздік қорын толықтырады, қарым-қатынас аясын кеңейтеді.

ҚАЗАҚ ТІЛІН ҮЙРЕТУДЕГІ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР

Қазақ тілін меңгертудің маңызды шарттарының бірі қызықты, мазмұнды және дамытушы сабақтарды ұйымдастыру және өткізу болып табылады.

Қазақ тілін үйретудің мазмұны мен мақсаттарына сәйкес келетін жас және жеке ерекшеліктерін ескере отырып, педагог ұйымдастыратын әртүрлі білім беру технологиялары тәрбиеленушілердің коммуникативтік даму мақсаттарына қол жеткізуге ықпал етеді.

Тәрбиеленушілердің коммуникативтік мәдениетін қалыптастыру үшін әртүрлі ойын технологиялары қолданылады. Баланың өмірінде ойын маңызды орын алады. Ойын арқылы ол әлемді таниды.

Балаларға қазақ тілін үйрету кезінде ойын түрлері қолданылады:

шығармашылық ойындар топтық сипатқа не, топтардағы шығармашылық ойындар қоғамдағы қатынастардың мәнін көрсетеді, олар, рөлдік ойындар, драматизациялау ойындары, режиссерлік және сюжеттік рөлдік ойындар;

дидактикалық дамытушы;

сұхбат-ойын.

Лексикалық, грамматикалық, фонетикалық тапсырмаларды, шығармашылық ойындар мен өлеңдерді, санамақтарды, мақал-мәтелдерді

қолдану қазақ тілін үйрету процесінің қызықты әрі нәтижелі болуына ықпал етеді.

Дамытушы ойындар баланың тіл үйренуге деген қызығушылығын арттырады. Ойын барысында сөйлеу дағдылары, ойлауы, қиялы, бақылағыштығы дамиды. Оқу тапсырмалары бар ойындар лексикалық материалды өңдеуге, бекітуге, белсендіруге көмектеседі.

Балаларды қарапайым сөйлемдерді дұрыс айтуға, сөздерді сауатты құруға үйрете отырып, әртүрлі құралдарды: суреттер, тірек сызбалары, мнемокестелер, фотосуреттер қолданған жөн, бұның бәрі балалар үшін білім беру процесін қызықты етеді.

Білім беру процесінде ақпараттық және коммуникациялық технологияларды (АКТ) пайдалану мектепке дейінгі білім берудің өзекті мәселесі болып табылады.

Қазіргі уақытта әлем пандемияға ұшыраған кезде, оқыту жаңа форматқа қашықтан оқытуға көшті. Сондықтан әр сабақ АКТ көмегімен өткізіледі. Презентацияларды тақырыпты зерделеудің кез-келген кезеңінде және сабақтың кез-келген бөлігінде: жаңа материалды түсіндіру, бекіту, қайталау, бақылауда қолданған орынды. Бұл жағдайда бала берілген білімді жақсы қабылдайды, бұл ақпаратты тек фактографиялық ғана емес, сонымен қатар ассоциативті түрде балалардың есте сақтауына мүмкіндік береді.

Теледидар немесе компьютер арқылы көрсетілетін сикырлы анимациялық әлемнің кейіпкерлері баланы қазақ тілінде сөйлеуге үйретеді. Мұндай жағдайда оқыту процесі тура байланыс түрінде өтеді: балалар сөзді естиді, кейіпкерлерді көреді, олармен бірге ән айтады, билейді.

Мультимедиялық бағдарламалар негізінде интерактивті оқыту әдістемелік, дидактикалық, педагогикалық және психологиялық қағидаларды толық кешенді жүзеге асыруға мүмкіндік береді, оқу процесінің шығармашылықпен қызықты өтуіне септігін тигізеді.

Мектепке дейінгі білім беруде АКТ қолдану педагогтің шығармашылық қабілеттерін кеңейтуге мүмкіндік береді, бұл балалардың тәрбиесіне, оқуына және дамуына оң әсер етеді.

Денсаулық сақтау технологияларын балаларға қазақ тілін үйретуде белсенді қолдану қажет. Қазақ тілінде сергіту сәттерін өткізу, баланың ақыл-ойына күш түсірмеуге және эмоционалды күйзелісті болдырмауға ықпал етеді. Сергіту сәттері балалардың зейінін бір әрекет түрінен екінші әрекетке шоғырландыруға мүмкіндік береді, зейін мен жұмысқа деген қабілетін арттыруға, ұсақ моториканы дамытуға ықпал етеді және тақырыптар бойынша лексикалық, грамматикалық материалдарды белсендіруді қамтамасыз етеді. Серуендеу кезінде ұлттық қимылды ойындарды өткізу физикалық қасиеттерді (ептілік, шыдамдылық) қалыптастыруға ғана емес, сонымен қатар баланың белсенді сөздік қорын байытуға да ықпал етеді.

Халық ойындарының қазынасы болып табылатын санамақтар ұлттық ерекшеліктерге және ұлттық тәрбие міндеттеріне сәйкес келеді.

Ақпараттық технологиялар құралдарын пайдалану баланы оқыту мен дамыту процесін барынша тиімді етеді, балаларды жалықтырмайды, оларды ерте дамытуға мүмкіндік береді, сондай-ақ тікелей қарым-қатынас жасау арқылы қазақ тілін түсінуге үйретеді.

Осылайша, «Қазақ тілі» сабақтарында және режимдік сәттер барысында түрлі инновациялық технологияларды қолдану баланың қоршаған орта туралы білімі мен түсініктерін айтарлықтай кеңейтуге, танымдық процестерді (ойлау, есте сақтау, қабылдау) дамытуға, физикалық қасиеттерді (тапқырлық, ептілік) және қазақ ұлттық мәдениеті негізінде рухани-адамгершілік құндылықтарға тәрбиелеуге мүмкіндік береді.

БАЛАЛАРДЫ ҚАЗАҚ ТІЛІНЕ ҮЙРЕТУ ПРОЦЕСІНДЕ БАЛАБАҚША МЕН ОТБАСЫНЫҢ ӨЗАРА БАЙЛАНЫСЫ

Мектепке дейінгі ұйым тәрбиеленушілерінің сөйлеуін дамытуда ата-аналармен тығыз қарым-қатынас жасау негізгі жағдай болып табылады. Өйткені, отбасы-қоғамның негізі, ұлттық дәстүрлерді сақтаушы.

Балабақша мен отбасының өзара ықпалдастығы балалардың қазақ тілін толық меңгеруінің қажетті шарты болып табылады, педагогтер мен ата-аналардың өзара ықпалдастығы арқылы оң нәтижелерге қол жеткізуге болады.

Мектепке дейінгі ұйым мен отбасының қазақ тілін меңгеру мәселелеріндегі ынтымақтастығының негізгі міндеттері:

жұмыстың неғұрлым тиімді нысандарын іздестіру және енгізу арқылы балаларға мемлекеттік тілді үйрету процесіне ата-аналарды қатысуға баулу;

тәрбиеленушілерді қазақ халқының ұлттық құндылықтарына баулу бойынша отбасылық тәрбиенің үздік тәжірибесін зерделеу және қорыту;

әрбір отбасында мектеп жасына дейінгі балалардың қазақстандық патриотизм сезімін қалыптастыру бойынша ата-аналардың педагогикалық құзыреттілігін арттыру.

Тәрбиеленушілердің отбасыларымен өзара ықпалдастықтың негізгі түрлері:

1) ата-аналарға педагогикалық білім беру;

отбасында ата-аналардың қазақ тілін үйренуге деген пікірін анықтайтын сауалнама – ата-аналардың сұраныстарын зерделеу, жұмысты жоспарлау.

лексикалық тақырыптарды зерделеу;

▪ «Қазақ тілін үйренеміз» бұрышы (отбасында қазақ тілін үйрену бойынша қазақ тілі мұғалімінің ұсыныстары, ата-аналармен тәжірибе алмасу);

▪ ақпараттық стендтер; ата-аналарға арналған жаднамалар, буклеттер;

▪ жиналыс, кеңес беру, әңгімелесу;

2) ата-аналардың қатысуымен өтетін сабақтар. Ата-аналар мен балалардың бірлесіп орындауына арналған үй тапсырмалары;

«Ұлттық бастаулар» (аға буын өкілдерімен, шығармашылық ата-аналармен қызықты кездесулер);

бірлескен театрландырылған қойылымдар (драматизация ойындары).

3) шығармашылық зертхана.

«Бірге сурет саламыз» - балалар мен ата-аналар орындаған суреттер көрмесі.

4) балалардың бос уақытын ұйымдастыру:

Наурыз мейрамы, балалар мерекелері, туған күндер. саябаққа, театрға, мұражайларға саяхат.

спорттық және музыкалық ойын-сауықтар: «Біздің ата-әжелеріміздің ойындары» атты халық ойындар кеші (қазақ халық ойындары).

Ата-аналармен осындай жұмыс түрлері кеңінен қолданылады, мұндай жұмыс түрлері ата-аналарға әр баланың жетістіктерін көруге мүмкіндік береді.

Осы бағыттағы жоспарлы және жүйелі жұмыс ата-аналардың бойында қазақстандық патриотизм сезімін қалыптастыруға және әрбір отбасында қазақ тілін үйрену бойынша педагогикалық құзыреттілікті арттыруға мүмкіндік береді.

Кері байланыстың болу қағидатын сақтау-қазақстандық патриотизм сезімін қалыптастырудағы және тәрбиеленушілерге мемлекеттік тілді үйретудегі аса маңызды шарттардың бірі болып табылады.

БАЛАБАҚШАДА ҚАЗАҚ ТІЛІН ОҚЫТУДА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯНЫ ҚОЛДАНУ

«Ана тілім – ар - ұятым» деген сөз ұранға айналатындай кезең жетті. Ендеше неге ана тілімізді дамытуда шорқақтық танытып отырмыз? Өткен тарихпен бүгінгі заманның ерекшеліктерін болашақ ұрпаққа жеткізу - біздің борышымыз.

Бүгінгі болған оқиға - ертеңгі шежіре. Осы шежірені ертеңгі ұрпақтың қай тілде немесе қандай түсінікте қабылдайтыны бізге белгісіз. Қасиетті тілімізді ары қарай дамыта түсу, бұрынғы бар байлығы мен қалыптасқан нормаларын бұзбай сақтау бүгінгі парызымыз ғана емес, ертеңгі ұрпақтың алдындағы жауапкершілігіміз.

«Қазақстанның болашағы – қазақ тілінде және «Тіліміздің мемлекеттік қызметте де, ғылымда да, білім беруде де орыс тіліндей болып қолданылуы үшін қолдан келетіннің бәрін істеу керек»- деген елбасы Н. Ә. Назарбаевтың тұжырымдамасы бар.

Қазақ тілін өзге ұлт өкілдеріне үйретуде жаңа бағытта, жаңа мүмкіншіліктерге ие бола отырып өз салт - дәстүрімізді, тәлім - тәрбиесізді бере отырып жаңа белестерге жеткізу болып саналады. Қазақстан жаңа белестер кезеңінде, жаңа биіктерге көтерілу кезінде өз тілімен өркендей алатын мүмкіншіліктерге жету керек. ПЕРЕЙТИ НА САЙТ

Тілді өркендетуді балабақшадан бастау керек. Сондықтан да білім беру жүйесінің барлық сатыларының алдында тұрған көкейтесті мәселелерінің бірі: білім сапасын арттыру, оның әдістемесін жетілдіру жас ұрпақтың тұлғалық дамуына қолайлы жағдай жасау, мемлекеттік тілдің мәртебесін көтеру. Қазақстан Республикасының мемлекеттік жалпыға білім беру стандарты

бойынша мектепке дейінгі тәрбиемен оқыту барысында бүлдіршіндерге қазақ тілін үйретудің білім - деңгейі нақты бағдарламамен берілген. Қазақ тілін оқыту «Біз мектепке барамыз», «Қарлығаш», «Зерек бала» бағдарламаларында жүзеге асырылады. Заман талабына сай әр мұғалім өз сабағын жаңаша ұйымдастырып, шығармашылық ізденіспен өткізеді. Пәннің негізгі мақсаты - балаларды қазақша сөйлете білуге үйрету болғандықтан, мұндағы негізгі жұмыс – балдырғандардың сөздік қорларын молайту. Сонымен қатар сабақ барысында жаңа әдіс – тәсілдерді қолдана отырып, балаларға қазақша сөздерді дұрыс айта білуге, қойылған сұрақтарға жауап беруге, естіген сөздерін бұзбай жеткізе білуге, әсіресе құрамында қазақ тіліне тән дыбыстары бар сөздер мен сөз тіркестерін дұрыс айтуға, сөйлемді дұрыс құрауға, ауызекі тілде сөйлей білуге үйретеміз. Қазіргі кезде қазақ тілін оқытуда инновациялық технология әдістерін қолдана отырып, сапалы білім беру, балалардың ойлау, есте сақтау, көру қабілеттерін жетілдіре отырып, танымдық күшін қалыптастыруға жағдай жасау, баланың жеке басының интелектісін, оқу әрекетін, өтетін тақырып мазмұнын аша білу – басты мақсат болып табылады. Қазақ тілі пәнінен ұйымдастырылған оқу іс - әрекеттерінде жаңа технология- лардың элементтерін қолдана отырып, мектеп жасына дейінгі балалардың тілді меңгеруге деген қызығушылығын арттырады. Жалпы жаңа педагогикалық технологиялар баланың жеке тұлғалық күшін арттырып, шығармашылық ойының дамуында басты рөл атқарады. Баланың жан - жақты дамып, жетілуіне, шығармашылықта жұмыс істеуге бейімделуіне, топта, жұпта жұмыс істей алу қажеттілігіне жетелейтін бірден - бір әдіс. Атап айтсақ, сын тұрғысынан ойлау, тірек – сызба технологиясы, дамыта оқыту, деңгейлеп – саралап оқыту технологиясы және т. б. Инновациялық технологияның бірі - деңгейлеп оқыту технологиясы баланың жеке мүмкіндігіне, жеке тұлғаның жан - жақты дамуына бағытталған. Деңгейлеп оқыту технологиясында баланың жан - жақты мүмкіндігін ескере отырып, жеңілден ауырына қарай деген принципті қолданып, өз бетімен жұмыс істеу қабілетінің дамуына ықпал етіледі.

Деңгейлеп оқыту технологиясының негізгі сатылары мыналар:

1.	Жаңа	тақырыпты	түсіндіру.
2.	Төменнен,	жоғарыға қарай	деңгейлік тапсырмалар беру;
3.	Балалардың	тақырыптан алған	білімдерін бекіту.
4.	Балалардың	білімін	бағалау.

Мақсаты:

1. Әр баланы оның қабілеті мен мүмкіндік деңгейіне қарай оқыту.
2. Деңгейі төмен балалармен жеке жұмыс жасау, қолдау көрсету;
3. Дарынды баланың тереңірек білім алуына жағдай жасау;
4. Баланың ынтасын, қабілетін арттыру.
5. Ұйымдастырылған оқу іс - әрекеті барысында жағымды эмоция сезімдерімен қанықтыра алу;

Ерекшелігі:

1. Таланттар, дарынды балалар өздерінің қабілеті мен икемділігін одан әрі бекіте түседі, әлсіздер тіл үйренуге ниет білдіріп, сенімсіздіктен арылады.

2. Балалардың оқуға деген ынтасы артады. Мысалы, осы әдісті мектепке дайындық және ересектер топтарында қолдануға болады. Топтағы балалардың деңгейлері әртүрлі болғандықтан тапсырмаларды да деңгейлеріне қарай беру арқылы оларға тіл үйретуде елеулі жетістіктерге жетуге болады. Мектепке дайындық топтарындағы деңгейі төмен балаларға тақырыпқа сәйкес естиярлар немесе ересектер топтарындағы балаларға арналған тапсырмаларды беріп, орындалған соң деңгейі жоғары балалармен бірдей бағалап, мадақтаған жөн. «Тапсырманы орындадым», - деп қуанған балада алға қарай ұмтылыс пайда болары анық. Осы технологияны пайдаланудың тиімді тұстары:

- баланың пәнге деген жеке қызығушылығын оятады;
- танымдық қабілеттілігін қалыптастырады;
- баланы шығармашылық жұмысқа баулиды;
- мұғалімнің уақытын үнемдейді;
- қосымша мәліметтер береді.

Яғни, әр қазақ тілі оқу іс - әрекеттерінде слайдтар қолдану арқы - лы өткізсек, балалардың тілге деген қызығушылығын арттыра алатынымыз сөзсіз. Жаңа технологияларды оқу іс - әрекетінде қолдану тиімді. Соның бірі - «Сын тұрғысынан ойлауды дамыту» (СТО) технологиясы. Мұнда әр баланың ойы шыңдалып, өз даму деңгейіне сай жетістіктерге жетуге болады. Бұл технологияда бұрынғы білім мен жаңа ұғым ұштастырылады, бала өз шығармашылығынан қабілетін таныта алады. Мұнда балаға ойланып - толғануға уақыт берілуі керек, ойын айтуға бала шығармашылығын қалыптастыра - тынын атап өту керек. Оқу іс - әрекетінің қай құрылымында болмасын мұғалім «Сен не ұқтың?», «Сен нені білгің келеді?» және «Сен неге бұлай ойлайсың?» деген сұрақтарды балалардан сұрап отырғаны абзал.

Инновациялық технологияның тағы бір түрі - Эйлер Венн диаграммасы. «Венн» диаграммасын қолдану арқылы заттардың ұқсастығы мен айырмашылығын көрсетуге болады. Мектепке дайындық топтарында өтілген тақырыптарды қорытындылау кезінде осы технологияны пайдалану тиімді. Мысалы: «Жемістер» және «Көкөністер» тақырыптарын бекітуде мұғалім балалардан алма мен қызанақтың ұқсастығын мен айырмашылығын табуды сұрайды. Балалар олардың ұқсастығы - пішіні, түстері екендігін айтса, ал айырмашылығы - өсетін орны, дәмдері, біреуі - жеміс, екіншісі - көкөніс деп жауап береді. Сондай - ақ, өзге ұлт балаларына қазақ тілін үйретуде тек қана сөздерді қайталау арқылы үйретпей, оларды ойындар мен көрнекіліктер арқылы үйреткен тиімді болып табылады.

Қазақ тілін оқытуда ойын түрлерін мынадай мақсатта қолдану тиімді.

1. Мұғалімнен кейін қайталау арқылы сөздердің фонетикалық жағын меңгерту.
2. Балалардың тыңдау зейінін қалыптастырып, сөздерді дұрыс айтуға дағдыландыру
3. Балалардың сөздік қорын молайтып, оны дұрыс қолдана білуге үйрету
4. Жай грамматикалық құрылымдарды меңгерту.
5. Балалардың ойын дамыту, дұрыс айту, дұрыс білу дағдысын қалыптастыру.

Сонымен бірге мұғалім ойынға қойылатын төмендегі әдістемелік талаптарын біліп орындауы тиіс.

Ол әдістемелік тұрғыдан алғанда мынадай бөліктерден тұрады:

1. Ойынның өтілетін сабақтарының мазмұны мен тақырыбына сай болуы.
2. Ойынға берілген уақытты нақты белгілеу.
3. Ойынның ойналу түрі топ болып ойнау.
4. Ойынға қажетті материалдардың түгел дайындалып қойылуы.
5. Қолданылған сөздер, сөз тіркестері, өлең тандау
6. Ойындардың өту барысының жоспарын жасау.

Сабақта мынадай ойындарды ойнауға болады:

1. Сиқырлы қоржын. (Тақырыптар: «Жемістер», «Көкөністер», «Ыдыс - аяқ» «Ойыншықтар» т. б.)
 2. Үйде кім жоқ? (Тақырып: «Отбасы мүшелері»)
 3. Аудармашы. (Тарлық тақырыптарға келеді. Мұғалім сөзді қазақша айтса, бала орысшаға аударды немесе мұғалім орысша айтып, қазақша аудармасын сұрайды)
 4. Снежный ком. (Балаларға сөздерді жаттатып отырып, бір сөзден төрт сөзге дейін жаттатып, үйрету, лексиканы үйрету кезіндегі барлық тақырыптарда қолдануға келеді.)
 5. Не жоқ? (Тақырыптар: «Үй жануарлары», «Жабайы жануарлар», «Киімдер» т. б.)
 6. Кімнің дауысы? (Барлық тақырыптарға қолдануға келеді. Бір бала тақтаға шығып теріс қарап тұрады, мұғалім келесі бір баланы шақыртып жаңа тақырыптан бір сөзді айтуды сұрайды, бірінші бала кімнің дауысы екенін айтып және сол сөздің суретін көрсетеді)
 7. Үстелде не жоқ? т. б. («Оқу құралдары», «Азық - түлік» т. б.)
- Бұл ойындар балалардың танымын кеңейтіп, білім мен білік шеберліктерінің жан - жақты дамуына, қалыптасуына, тілдік материалдарды жақсы біліп, сөз іскерліктерін меңгеруіне көп көмектеседі. Сондықтан бағдарлама бойынша бекітілген оқыту үрдісінде ойын түрлерін сабақ үрдісінде үнемі пайдаланып отыру керек.
- Оқу үрдісінде «Ойын түрлерін пайдалану біріншіден, балалардың білімін берік меңгерту құралы болса, екіншіден балалардың сабаққа деген қызығушылығын көтеру болып табылады. Ойын түрлерін пайдалану мынадай нәтижеге жеткізеді.

Нәтиже:

1. Әр баланың шығармашылығы артады.
2. Жылдам жұмыс істеуге дағдыланады
3. Баланың жеке қабілеті анықталады
4. Бала топ жаруға ұмтылады.
5. Баланың ойлау қабілеті дамиды
6. Әр бала өз деңгейімен бағаланады.

Сонымен қатар, балалардың тілдерін дамыту үшін әр сабақта өлең - тақпақ, жұмбақ, мақал - мәтел, жаңылтпаш, сергіту сәттерін жиі пайдаланамыз. Және де сабақтан тыс «Тілашар», «Сөз мәнері» деген үйірмелер өткізіледі. Жоспар

бойынша мерекелік іс – шараларға өлеңдер, әндер жаттап, түрлі ойындар үйренеді. Бірақ, соның ішінде бала тәрбиесіне ерекше әсер ететін – бұл ертегілер әлемі.

Ертегілер балаларды білгір, батыл, ойшыл, еңбекқор, өнерпаз болуына ықпал етеді. Ертегілер немесе шағын көріністер бойынша қойылым көрсету үшін алдымен жүйелі түрде дайындық жұмыстарын түсіндіреміз. Содан кейін балалар өздеріне ұнаған кейіпкерлерін таңдап алады. Сонда ғана әр балаға олардың сөздерін қайталатып, жатқа үйретеміз. Ал, ертегіні сахналаған кезде балалар өздерінің қалаған кейіпкерлерінің сөзін жатқа айта отырып, мінез – құлқын, іс – әрекетін көрсетуге тырысады. Ертегі арқылы баланы адамгершілік қасиеттерге тәрбиелеуге болады.

Ата – бабамыз қалдырған асыл мұраны қолданғанда біздің көздеген мақсатымыз – болашақ ұрпақты еңбекке, адамгершілікке, имандылыққа, инабаттылыққа тәрбиелеу, ойлау қабілеттерін дамыту. Біздің міндетіміз – мемлекеттік тілдің мерейін үстем етіп, аясын кеңейтіп, мемлекеттік тілімізді өрге бастырып, тіл дәрежесін көтеру болып табылады.

Қазақ тілі сабағында балалардың сөздік қорын дамыту үшін мынандай әдіс-тәсілдер қолданамын. Олар: Драматизация әдісі, байқау әдісі, түсіндіру әдісі, тест әдісі, әңгіме әдісі.

Драматизация әдісі: ертегіні сахналау арқылы үйрету. Баланың түсіну және тілін дамыту қабілетін арттыру. Әр бір рөл бала қабілетіне қарап бөлініп беріледі. Бұл әдіс арқылы баланың ойлау қабілеті дамиды.

Байқау әдісі: бұл әдіс балалардың қабілетін байқай отырып, тілге деген ынтасын, қызығушылығын арттырады.

Түсіну әдісі: дәлелдеу. Балаларға берілетін білімді түсіндіру, жаңа сөздердің мағынасымен таныстыру.

Тест әдісі. Бақылау жұмыстарының бір түрі. Алған білімдерінің деңгейін анықтауға тиімді тәсіл.

Әңгіме әдісі: Оқу материалын қаншалықты білетінін аңғаруға арналған сұрақ-жауап арқылы немесе пікірлесу шартымен жүзеге асырылады. Олар: сұрақ-жауап, сөйлесу, әңгімелесу, диалог, монолог.

Әр сабақ сайын тақырыпқа сай көрнекі құралдар, түрлі суреттер, кестелер, үлестірмелі карточкалармен көркемдеп отырса, балалардың сөздік қоры біршама толығады. Заман өзгерген сайын әдіс-тәсілдер көбейіп, жаңарып, толығып отыр. Әр түрлі жаңа технологияларды өз тәжірибемде қолданып жүрмін. Сонымен қатар қазақ тілін үйреткенде балалардың жас ерекшелігін ескеру әдіс-тәсілдерді таңдаумен сай келеді, сабақ өткізгенде бірінші орынға ойын түрлері қойылады. Ойын арқылы баланың бойына адамгершілік қасиеттерін, өмірге құштарлығын қалыптастыруға болады. Ойындардың түрлері:

1. Дидактикалық ойындар
2. Драматизациялық ойындар
3. Қозғалыс ойындар
4. Ұлттық ойындар
5. Логикалық ойындар

6. Рөлдік ойындар
7. Фонетикалық ойындар
8. Интеллектуалды ойындар

Қазақ тілін үйренуде рөлдік ойындардың пайдасы зор. Ойын-балалардың тілді үйренуге деген сенімін оятады. Рөлдік ойындарда барлық балаларға бірдей рөл тиеді де, бір-бірімен міндетті түрде қарым-қатынасқа түсіп, сөйлеседі. Балалар белсене жұмыс істеп, бір-біріне жәрдем беріп, жұмыстарын мұқият тындап, өздерін жіне бір-бірін бағалайды, ал мұғалім тек бағыттаушы болады. Ойын балалардың тілге деген қызығушылығын арттыру қажет. Сонымен қоса, ең бастысы балалар өздеріне лайықты рөлді өзі таңдап алған жөн. Сода ғана олардың ойыны да, тілі де нанымды және сенімді шығады. Рөлдік ойындарға топ болып қатысқан дұрыс.

Қазақ тілін сабақтарында драматизацияланған ойындар балаларға керекті сөздер мен сөйлемдерді меңгеруді, интонацияны дұрыс пайдалануды, мәнерлеп және көркемдеп оқытуды дамытуда көп әсерін тигізеді. Актерлер ретінде көбінесе басқа ұлттың балалары ойнаса, ал сарапшылар, кеңес берушілер ретінде қазақ балалары ойнайды.

Драматизацияланған ойындардың белгілі, айқын мақсаты болады.

1. Қазақ тіліне тән дыбыстарды дұрыс айтуға жаттықтыру. Тілдік қарым-қатынасқа түсу дағдыларын дамыту.
2. Балаларды сөйлеуге үйрету
3. Өмірде кез-келген оқиға туралы естігенін ұғуға және іс-әрекет жүзінде көрсете білуге үйрету.

ҚОРЫТЫНДЫ

Қазақстанның болашағы бүгіннен бастау алады. Сондықтан Қазақстанның өскелең ұрпақтарының бойында патриотизм мен азаматтық сезімді тәрбиелеу қажет. Осы сезімдерді тәрбиелеудегі маңызды фактор өз мемлекетінің тілін құрметтеу болып табылады.

Балаларға мемлекеттік тілді үйрету бұл тілдік сана жүйесінің қалыптастырудың күрделі және көп аспектілі процесі.

Балаға екінші тілді үйренуге неғұрлым ертерек мүмкіндік берілсе, нәтиже табысты және тиімді болады. Оларға қол жеткізу үшін педагог негізінен ойын және басқа да инновациялық технологияларды қолдана отырып, ұйымдастырылған оқу қызметін қызықты түрде өткізуі тиіс.

«Қазақ тілі» ұйымдастырылған оқу қызметінде бағдарламаның мазмұнын игеру балада коммуникативтік құзыреттілік негіздерін, дыбыстар мен сөздерді дұрыс айтуды қалыптастыруға, негізгі сөздермен сөздік қорды жинақтауға ықпал етуге мүмкіндік береді.

ҚОСЫМШАЛАР

Қосымша 1

«Қазақ тілі» ұйымдастырылған оқу қызметі бойынша перспективалық жоспар үлгісі ортаңғы топ

Мерзімі	Өтпелі тақырып	Ұйымдастырылған оқу қызметінің тақырыбы	Мақсаты мен міндеттері	Ойындар мен қосымша құралдар
Қыркүйек 1- апта	Балабақша	Менің балабақшам	Балаларды өз балабақшалары туралы қазақша айта білуге үйрету. Қимыл әрекеттерді білдіретін сөздермен таныстыру (кел, отыр, бар, тұр, ал, әкел)	«Менің балабақшам» постері «Балабақша» сюжетті-рольдік ойын
2- апта		Менің достарым	Балаларды достарының аттарын, олар туралы қысқаша айта білуге үйрету.	Түрлі-түсті суреттер. «Дос болайық бәріміз» ойын
3- апта		Менің ойыншықтарым	Балаларды өз ойыншықтары атап айта білуге баулу. Ерекше дыбыстармен таныстыру	«Ойыншықтар» постері «Ойыншықтар дүкені» дидактикалық ойын
4 – апта		Жиһаздар	Балаларды топтағы жиһаз түрлерінің қазақша атауларымен таныстыру. Өз бөлмелеріндегі жиһаздарды атай білуге үйрету.	«Менің бөлмем» постері «Үксас затты тап» дидактикалық ойын
Қазан 1- апта	Менің отбасым	Менің отбасым, ата-аналар еңбегі	Өз отбасы мүшелерінің аттарын атай білуді үйрету. Дыбыстық жаттығуларды қайталау.	«Менің отбасым» постері «Отбасы мүшелерін атап бер» дидактикалық ойын
2- апта		Менің көшем	Балаларды өздері тұратын көше атауына білуге үйрету. Қазақша сыпайы сөздерді үйрету, оларды өмірде қолдана білуге баулу.	Түрлі-түсті суреттер. «Айырмашылығын тап» дидактикалық ойын
3- апта		Үйдегі және көшедегі қауіпсіздік	Балаларды қарапайым қауіпсіздік ережелерінің қазақша атауларымен таныстыру, жаңа сөздерді жаттату. Сөздік қорларын молайту.	«Қауіпсіздік ережелері» сюжетті сурет «Не өзгерді?» дидактикалық ойын

4 – апта		Алтын күз	Күзгі мезгілі туралы қазақша қысқаша айтпай білуге үйрету. Күз айлары атауларын жаттату.	Түрлі-түсті плакаттар. «Алтын күз» постері. Дидактикалық ойын: «Жемістерді себеттерге салайық»
Қараша 1- апта	Дені саулық жанысау	Өзім туралы	Балаларға өз аты-жөндерін айтқызып үйрету. Қазақша дыбыстық жаттығуларды қайталау.	Түрлі-түсті суреттер. Саусақ ойыны: «Қуырмаш»
2- апта		Дұрыс тамақтану. Дәрумендер	Қазақша тағам түрлерімен таныстыру. Дәрумендер атауларын үйрету. Жаңасөздерді меңгерту.	«Супермаркет» постері. «Көкөністерді жинайық» дидактикалық ойын
3- апта		Өзіңе және өзгелерге көмектес	Балаларды еңбекке баулу кезіндегі іс-қимылдарын қазақша айтпай білуге үйрету. Сөздік қорларын байыту.	«Біз көмекшіміз» постері «Біздің көңіл-күйіміз» ойын
4 – апта		Біз күштіміз, ептіміз	Балаларға салауатты өмір салтының қажеттілігі жөнінде түсінік бер. Қазақша сөйлем құрастыра білуге үйрету.	Дидактикалық карточкалар. Дидактикалық ойын «Ғажайып қалпшық»
Желтоқсан 1- апта	Менің Қазақстаным	Тарихқа саяхат	Қазақстанның тарихи жерлерінің қазақша атауларымен таныстыру. Сөздік қорларын молайту.	Түрлі-түсті суреттер. Қысқа метражды бейнебаян «Суретті құрастыр» дидактикалық ойын

2- апта		Туған өлкем	Балаларға өз өлкесі, туған жерін қазақша атай білуге үйрету. Сөздік қорларын молайту.	Түрлі-түсті суреттер. «Не артық?» дидактикалық ойын
3- апта		Нұр-Сұлтан - Отанымыздың жүрегі	Нұр-Сұлтан қаласы туралы өлең тақпақтар үйрету, сөздік қорларын байыту, тіл мәдениетін жетілдіру танымдық білімдерін кеңейту, сөздік қорларының белсенділігін арттыру.	«Астана - елорда» түрлі-түсті суреттер, буклет. «Сықырлы сандық» дидактикалық ойын
4 – апта		Тәуелсіз Қазақстан (ҚР Тұңғыш Президенті, мемлекеттік рәміздер)	ҚР Тұңғыш Президентін атай білуге үйрету. Мемлекеттік рәміздердің атауларын жаттату.	«Менің Отаным» постері. «Суретті таңда» дидактикалық ойын

Қаңтар 1- апта	Табиғат әлемі	Айналамыздағы өсімдіктер	Балаларға айналамызда қоршаған табиғат, өсімдіктер туралы екі тілде әңгімелеу, түсінік беру. Сөздік қорларын молайту.	Түрлі – түсті суреттер. «Жапырақтарды жинайық» дидактикалық ойын
2- апта		Жануарлар әлемі	Үй жануарлары мен жабайы жануарлардың қазақша атауларымен таныстыру.	«Үй жануарлары», «Жабайы жануарлар» постерлері, «Үй жануарларын атап бер» дидактикалық ойын
3- апта		Құстар – біздің досымыз	Құстардың қазақша аттарын жаттату. Интерактивті оқыту құралы көмегімен құстардың дыбыстарын тыңдату.	«Құстар» постері «Құстардың бейнелерін құрастыру» дидактикалық ойын
4 – апта		Ғажайып қыс	«Қыс» тақырыбына байланысты қазақша сөздермен таныстыру. Қыс айлары атауларын жаттату.	«Қыс қызығы» постері. «Сөз ойла» дидактикалық ойын

Ақпан 1- апта	Бізді қоршаған әлем	Ғажайыптар әлемі (өлгі табиғат құбылыстары)	Балаларды табиғат түрлерінің қазақша атауларымен таныстыру, қазақ тіліне тән дыбыстарды дұрыс айтуға жаттықтыру.	Түрлі-түсті суреттер «Табиғатты қорғау» сюжеттік рөлдік ойын
2- апта		Көліктер	Көліктің қазақша атауларымен таныстыру. Сөздерді анық айтуға жаттықтыру. «мынау не?» деген сұраққа жауап беруге үйрету.	«Көліктер» постері «Жасырынған көлікті ата» дидактикалық ойын
3- апта		Электроника әлемі	Балаларды электроника әлемінің қазақша атауларымен таныстыру. Жаңа сөздерді жаттату.	«Электроника әлеміне саяхат» дидактикалық ойын
4 – апта		Мамандықтың бәрі жақсы	Балаларға балабақшадағы маман еңбектерінің қазақша атауларымен таныстыру.	«Мамандықтар» постері. «Сөйлемді аяқта» дидактикалық ойын
Наурыз 1- апта	Салттар мен фольклор	Қазақстан халқының салттары мен дәстүрлері	Қазақша салт-дәстүрлердің атауларымен таныстыру. Балаларды қатыстыра отырып ұлттық салт-дәстүрлерді көрсету	Түрлі-түсті буклеттер «Күіз үй жинайық» дидактикалық ойын

2- апта		Ертегілер елінде. Театрәлемі	Қазақтың халық ертегілерімен таныстыру. Қазақша сыпай сөздерді үйрету, оларды өмірде қолдана білуге баулу.	«Қазақ халық ертегілері», «Қазақпосы», «Алдаркөсенің басынан кешкендері» қазақша дискілер жинағы «Ерте ерте ертеде.....» дидактикалық ойын
3- апта		Өнер көзі халықта	Балаларды қазақтың халық өнерімен таныстыру. Қазақша атауларды үйрету және сөздерді жаттату.	«Қазақтың халық өнері» энциклопедиясы «Сырмақ» дидактикалық ойын
4 – апта		Нұр төккен, гүл көктем	Көктем мезгілі мен көктем айлары	«Көктем», «Құстар» постерлері.

			атауларын жаттату. Көктем туралы қысқаша сөз тіркестерін үйрету.	«Көктем мезгілі» дидактикалық ойыны
Сәуір 1- апта	Біз еңбекқор баламыз	Аялайық гүлдерді	Балаларға гүлдерді, олардың түрлерімен таныстыру. «Үй және дала гүлдерін көрсетіп» қазақша атауларын үйрету.	«Үй және дала гүлдері» сюжетті суреттер «Гүл шоғында не артық» дидактикалық ойын
2- апта		Ас атасы-нан	Балаларды нан, нан өнімдерінің қазақша атауларымен таныстыру, қазақша атауларды жаттату.	«Тағамдар» постері «Нан атаулары» дидактикалық ойын
3- апта		Жәндіктер мен космекенділер әлемі	Балаларды жәндіктердің қазақша атауларымен таныстыру. Сөздік қорларын молайту	«Жәндіктер» постері «Ойлан тап» дидактикалық ойын
4 – апта		Еңбек бәрін жеңбек	Балаларды еңбек түрлерінің қазақша айтылуын үйрету. сөздік қорларын молайту.	«Біз көмекшіміз» постері. «Еңбек атаулары» дидактикалық ойын
Мамыр 1- апта	Әрқашан күн сөнбесін!	Достық-біздің тірегіміз (халықтар достығы)	Қазақстан мемлекетінің көп ұлттылығын ұғындырып, түсіндіру; сөздік қорларын молайту, тіл мәдениетін жетілдіру	Түрлі-түсті плакат «Менің достарым» дидактикалық ойын
2- апта		Отан қорғаушылар (ҚР әскері, Ұлы Отан соғысының ардагерлері)	Балаларға жеңіс туралы әңгімелеу. Қазақ батырларының есімдерін жаттатқызу. Қазақша атаулардың дұрысайтылуын қадағалау.	«Біздің батырлар» көрнекті суреттер бойынша әңгімелеу. «Сөз ұяқастыр» дидактикалық ойыны

3- апта		Көңілді жаз	Балаларға жаз мезгілі, жаз айларының атауларын жаттату. Жаз мезгілі туралы қысқаша сөз тіркестерін айта білуге үйрету.	«Жаз мезгілі» постері. «Бұл қай кезде болады» дидактикалық ойыны
4 – апта		Мен жасай аламын	Балалардың қазақ тілі сабағында алған білімдік, шеберлік, икемділік дағдыларына деңгейлік бақылау жүргізу.	Үлгілік материалдар

Қосымша 2

Қазақ тілін үйретуде қолданылатын ойындар Сөздік ойын

«Дене мүшелері»

Басым менің ақылды, (қолмен басын ұстайды)

Қолым қасық ұстайды, (қолын қасық ұстағандай қимыл жасайды) Аяғым

жүреді, (аяғымен орнында жүреді)

Көздерім көреді, (көздерін ашып-жұмады) Құлағым естиді, (қолмен құлағын көрсетеді) Мұрным дем алады. (мұрнымен дем алу).

Тілім сөйлейді!

Сөздік ойын «Мен көрсетем - сен қайтала»

Педагог дене мүшелерді атап, қимылдармен көрсетеді. Бас, Қол, Аяқ,

Көз, мұрын, құлак!

Аузым, тілім, тісім,

Ал мынау саусақтарым!

Дидактикалық ойын «Үлкен сандық-кішкентай сандық»

Педагог екі түрлі өлшемдегі сандықтар, тақырыпқа байланысты әртүрлі өлшемдегі ойыншықтар дайындап қояды.

Ойын шарты: Әр өлшемдегі сандыққа сай ойыншықты тандап салады. Үлкен сандыққа – үлкен аюды, кішкентай сандыққа – кішкентай аюды салып, дауыс мимикасымен көрсете біліп, оларды атайды т/б

Сөздік ойын «Қандай?»

Тақырыбы: «Жемістер»

Ойын шарты: Жемістерді қазақ тілінде атау, дәмін ым-ишарамен көрсете білу.

Лимон қышқыл (балалар қабағын түйеді, қолдарын сермейді), алма дәмді (балалар еріндерін жалап күледі).

Сөздік ойын «Мен жақсы көремін»

Тақырыптар: «Отбасы», «Ойыншықтар», «Жемістер», «Көкөністер»,

«Үй жануарлары», «Жабайы аңдар»

Ойын шарты: Жыл бойы өткізілетін тақырыптар бойынша баланың іс-қимылын дамыту, мимикасы мен эмоцияларын көрсете білу мақсатында пассивті сөздік қорын молайту.

«Қ», «Ү» дыбыстарына арналған фонетикалық ойын.

Тауық сыртқа шығып еді, артынша балапандар да жүгіріп келді. Олар үйдің жанынан жем іздей бастады. Тауық-ана жем салынған шылапшынды тауып алып, «қыт-қыт» деген қатты дыбыстар шығара бастады. Бұл дыбыстар оның қуанғанын білдірді. Ал, кәнеки балалар біздер де көмсімен

«қ» дыбысын айтып көрейікші. Тауық балапандарымен тамаққа тойып алған соң, олардың су ішкілері келді. Ол су құйылған табаққа жүгіріп барып, балапандарына суды қалай ішу керектігін көрсетті. Басын жоғары көтеріп:

«уф-уф» деді. Тауықтың тұмсығы жиырылған, үшкір. Біздер «у» дыбысын айтқан уақытта, ерніміздің шеттері жиырылмайды, тек жәй ғана ажырайды. Ал, енді біздер ернімізді қаттырақ жиырамыз, сонда қазақ тіліндегі «ү» дыбысы шығады. Осы дыбыстарды дұрыс айтуға көмектескен тауық пен балапандарға үлкен рахмет айтайық.

«Ө», «І» – дыбыстарына арналған фонетикалық ойын.

Бір күні қоян үлкен, тәтті сәбіз тауып алып, оны жей бастайды. Жакын маңда кәрі аю тұратын. Міне, керемет?! Сәбізді жеп отырған қоянды көре сала, оның да сәбіз жегісі келді. Қоян өте мейірбан көрші болатын, сондықтан да аюға сәбізінен бөліп берді. Ал, тәтті құмар аю өзінің қарттығын ұмытып кеткен болуы керек, сәбізді жей бастады. Бір уақытта оның тісі ауыра бастады. Табанын оң жақ бетіне қойып: «ө-ө» ыңырай бастады. Қоян аюдың ауырғанына күлкісі келіп, аюды «і-і-і» деп мазақтап бастады. Бір уақытта не болғанын түсініп аюға көмектесті.

Балалар, ендеше, біздер де тісіміз ауырып тұр деп елестетейік, тісімізді басып аю мен қоян секілді айтып көрейік.

Осы дыбыстарды дұрыс айтуға көмектескен аю мен, қоянға рахмет айтайық. Қазақ тіліне тән дыбыстарды үйретуге бағытталған ойындар мен жаттығуларда, баламен жеке жұмыс жасауда дыбыстарды дұрыс айтуға ерекше көңіл бөлінуі керек. Себебі: бір бала ол дыбысты айта алмайды, екінші бала дыбысты айтқанмен сөз ішінде анық айта алмайды, үшінші бала дұрыс, анық айтады. Дыбыстың қиындығына қарай балаларды әр топқа бөліп кезекпен айтқызып жөн.

Есту қабілеттерін жетілдіруге, сөз ішіндегі дыбыстарды анық айтуға ұсынылатын ойындар

«Кім тез табады?»

Бұл ойынның мақсаты: Естіген сөзде қазақ тілі дыбыстары бар жоғын ажырату (ә, і, ү, ұ, қ, ғ, ө, ң).

Мен дыбыстарды айтып тұрамын, егер сөзде қазақ тіліне тән дыбыстар естілсе, алақаныңды соқ:

О-Ү-Ү-Ө-Ү-У-О-Ү

«Ойлан тап, қандай дыбыс»

Бұл ойынның мақсаты: Дыбыстарды дұрыс, анық айтуға жаттықтыру.

Мына суреттерге қара, олардың аттары қандай дыбыстан басталады?

«қоян, қасқыр, қолғап, қарға» т.с.с.

«Сикырлы сандық»

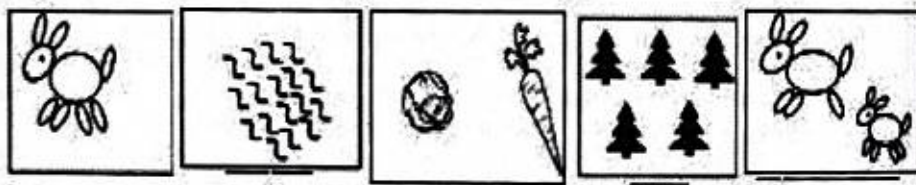
Бұл ойынның мақсаты: қазақ тіліне тән дыбыстардың сөздің қандай бөлігінде тұрғанын түсіну.

Дыбыс сөздің қай бөлігінде мысалы: «к» дыбысы сөздің басында, ортасында, аяғында тұрса, соған сәйкес сандыққа салуы керек (ойыншықты, суретті)

«Кім көп сөз ойлап табады»

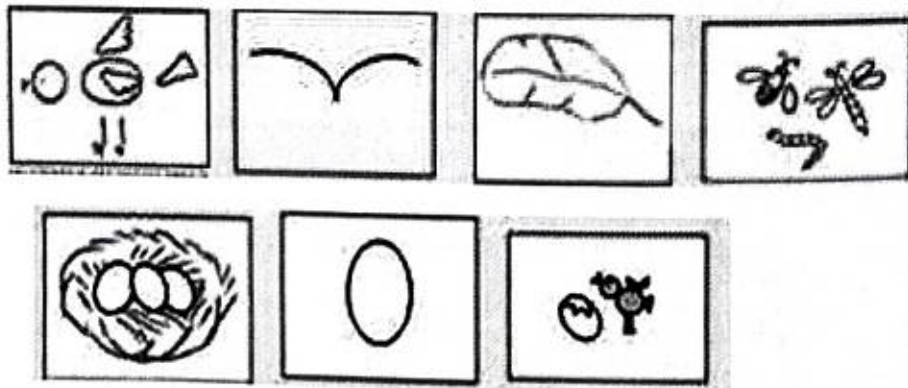
Бұл ойын өткен тақырыптарды бекітуге, ойлау қабілеттерін дамытуға және дыбыстарды ажыратуға көмектеседі. Балаларға қазақ тілі дыбыстарына «ә», «қ», «ү», «ө», «ғ» сөз ойлап табу керек. Дұрыс, анық айтқан бала ұпай алады. Кім көп ұпай алса сол жеңеді.

Мнемокестелер бойынша жабайы аңдар туралы байланыстырып әңгімекұрастыру.

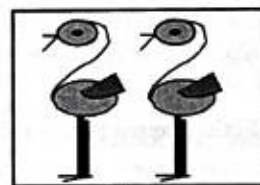

1. Мынау қоян. Ол-жабайы аң.
2. Қоянның жылы жүні бар. Қыста-ақ. Жазда —сұр.
3. Қоян сәбіз, орамжапырақ жақсы көреді.
4. Қоян орманда мекендейді.
5. Қоянның баласы көжек.

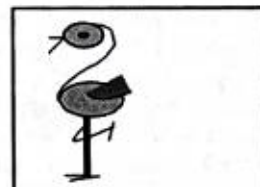
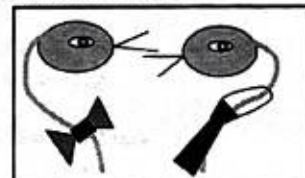
Мнемокестелер бойынша құстар туралы байланыстырып әңгімекұрастыру.

1. Мынау құс. Құстың басы, тұмсығы, екі көзі, денесі, құйрығы, екі аяғы бар.
2. Құстың екі қанаты бар. Ол ұшады.
3. Құстың қауырсыны бар. Ол жылы, жұмсақ.
4. Құстар жәндіктермен көректенеді.
5. Құстар ұя салады. Көктемде жұмыртқа басады.
6. Жұмыртқа сопақша, ақ.
7. Жұмыртқадан кішкентай балапан шығады.

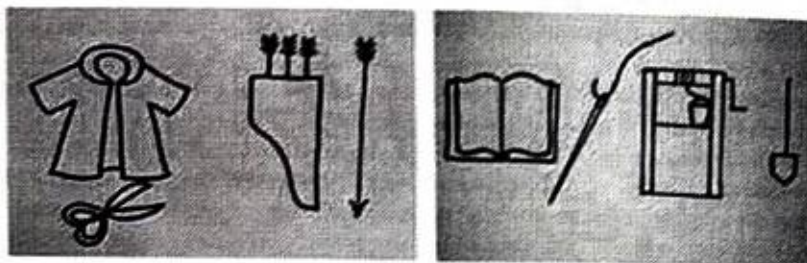
“Тырна, тырна, тырнарлар.
мойын- мырзалар.”

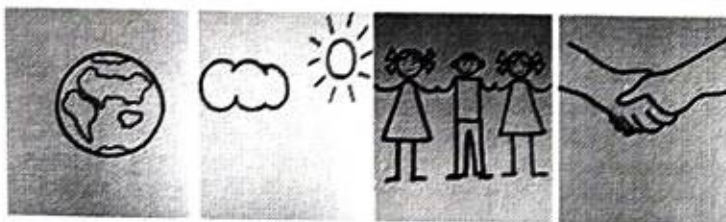
Бір аяқпен тұрса да —шаршамайды
тырнарлар!

Кесте бойынша тақпақты жаттау
Тырна,
тырна, тырнарлар, Ұзын
мойын
мырзалар,
Бір аяқпен тұрса да,
шаршамайды
тырнарлар!

Мнемокестелер бойынша мақал-мәтелдерді жаттау

Ана көрген тон пішер, әке көрген оқ жонар. Білім инемен құдық қазғандай.
Мнемокестелер бойынша әндерді жаттау

Ортақ мекен жер шары, Төбемізде бір аспан, Барлық ұлттың баласы-
Достығымыз жарасқан!

Жұмыстың түрлері мен формалары

Заттық-дамытушы орта тілдік кеңістікке ену үшін:

- таспа, диск және басқа да тасымалдағыштарда музыкалық аудио материалды;
 - сөздік, үстел үстіндегі баспа ойындары, құралдар, кітаптарды;
 - жағдайға байланысты, рөлдік, лексикалық мазмұны бар сахналандырылған ойындарды;
 - ертегілерді сахналау, такпақтарды мәнерлеп оқуда балалар өздерінің жетістіктерін көрсете алатын ертегіліктер мен мерекелер пайдаланылады.
- Мектепке дейінгі оқыту тұжырымдамасының негізін қалайтын кезеңдер оқытудың әдістемелерін, тәсілдерін, үлгілері мен құралдарының спектрін кеңінен қолдануға әкеледі. Бұл ретте балалардың жеке, сонымен қатар, олардың жалпы мәдени дамуы мен микро әлеуметтік ортасы – отбасының ерекшеліктері ескеріледі.

Негізгі тәсілдері:

- балаларға таныс емес тілде үлкендердің тіліне еліктеуі;
- көру, есту және әсем бейнелерді құру. Нәтижесінде, ұйымдастырылған оқу іс-әрекетінде оқытудың ауызша емес құралдарының басымдылығы (суреттер, заттардың графикалық бейнелері мен сөйлемдердің құрылымдары, музыка);

в) оқу-дидактикалық ойындарды қолдану;

г) жұмбақтар;

д) өз ойын білдіріп, өзін-өзі бағалауды арттырудағы психологиялық кедергілерді болдырмайтын ертегілер мен шағын әдеби шығармаларды драмалау.

Жұмыс ұстанымдары:

- Малақтаудың түрлі құралдарын қолдану, ауызша және материалдық.
- Бала бойында баланың тілдік қабілетін арттыратын педагог пен балалар арасындағы он қарым-қатынастарды қалыптастыру.
- Оқыту үдерісінде педагогтің сөйлеу тілінің баланың жана үйреніп жатқан тілде 90% болуы.
- Лексиканы жүйелі енгізу: лексикалық тапсырмаларды арттырып, біртіндеп бекіте отырып 3 сөзден бастау. Сонында күнделікті өмірде жинақталған сөздік қорын арттыру.
- Балалардың қысқа мерзімді есін ескере отырып, әрдайым алдыңғы өткен материалға қайта оралып, оны келесі қайталауларға енгізу.
- Сөйлеу дағдыларын дамытуға бағытталған дұрыс тілдік құрылымдарға үйрету.
- Жұптық және топтық үйретулерге айрықша ықпалас бөлу. Бұл топта қолайлы психологиялық ахуал құруға және тілдік кедергілерді жоюға көмектеседі.
- Педагогтің сұрақтары мен бұйрықтарына әсерінің жылдамдығын дамытады.

5-6 жастағы балалардың сөйлеу дағдысын сипаттау

Мектепке дейінгі ересек жастағы балалар ана тілін еркін меңгереді. Тілдің белсенді сөздік қоры 2500-3000 сөзді құрайды. Бұл балалардың үлкен тәжірибесімен (алдыңғы кезеңдермен салыстырғанда), олардың зияткерлік қабілеттерінің дамуымен: көп бейнелі байланысын құру іскерлігімен, бар білімдерін жеңіл қолдану, жалпылап, қорытынды жасай білуімен байланысты.

Қарым-қатынас адамның көңіл күйі мен эмоционалдық күйін анықтауға, өзінің ішкі дүниесін түсіну тәсілдерімен өзін-өзі нормаларын меңгеруге бағытталады. Бұл жастағы балаларға айналасындағы адамдардың тілдеріне сын көзбен бағалау қарым-қатынасы мен өз ойының нақтылығын қадағалау қабілеттерін дамыту тән. Бұл жаста балалар сөздердің дыбысталуы мен мағынасына, оның дыбыстық түріне, тілдегі сөздердің тіркестері мен қабысуларын қызығушылықпен таниды.

Әңгімелесушілердің назарын өздеріне аударудағы мектепке дейінгі ересек жастағы балалардың талпынысы өзінің тілін мәнерлі, бейнелі студиялық әрекеттерінен байқалады. Бұл жаста балалар тілдің дауыс ырғағының құралдарымен қолданумен ғана емес, сонымен қатар, тілге тән эпитет, тенеу, метафора секілді мәнерлілік құралдарын меңгеруге қабілетті болады. Балалардың тілінде елеулі дербес ерекшеліктер білінеді.

Мектепке дейінгі ересек жастағы балалардың тілін дамытудағы басты бағыттар:

- байланыстырып сөйлеу және мазмұндылығы (диалог және монолог);
- тілдің шығармашылығы мен мәнерлілігін дамыту;
- сөйлеу әрекеттеріндегі жеке қабілеттерін дамыту.

Байланыстырып сөйлеуін дамыту

Мектепке дейінгі ересек жастағы балалардың байланыстырып сөйлеуін дамытудың басты міндеті – монологтік және полилогтік тілін жетілдіру болып табылады.

Балалар өзара қарым-қатынасты талдауды, адамдардың адамгершілік қырындағы қылықтарын дәлелді бағалай білудегі мәселелерін меңгере бастайды. Балалар диалогтік және полилогтік сөйлеу іскерліктерін меңгереді: қоршаған ортамен қуана тілдік қарым-қатынасқа түседі. Олар ұжымдық әңгімелесулерге қатысып, сыпайы түрде сөйлесудің қабылданған нормаларын: әңгімелесушіні мұқият тыңдау, сұрақты дұрыс қою, сұрақтарға жауап беру, балалардың жауабын тыңдау, ұжымдық әңгімелесулерге қатысу, ортақ әңгімені қолдау, әңгімелесушіні бұзбай кезекпен сөйлеуді қолдана алады.

Әңгімелесу барысында (тәрбиешінің көмегімен) қойылған сұрақтың сипатына қарай сөйлем түрлерін қолданады. Ересектер мен құрбыларына өтініш, алғыс, реніш, шағым түріндегі сыпайы қарым-қатынас үлгілерін үйренеді. Өзінің және құрбыларының тіліндегі қателер мен олқылықтарды анықтап, оларды түзей алады.

Сөздікті дамыту

Балалар тұрмыстық сөздікті, табиғат пен тұрмыстық заттардың атауларын, олардың қасиеттері мен сапаларын, құрылымын, материалы мен оның ерекшеліктерін білдіретін сөздерді дұрыс және нақты қолдануды белсенді меңгерулері тиіс. Нысанның пішіні, өлшемі мен басқа да белгілерін білдіретін сөздерді меңгеруді жалғастыруы керек.

Ересектер тобында (5-6 жас) балалар материалдардың неден жасалынғаны, олардың қасиеттері туралы көбірек білулері тиіс. Кейбір заттар мен бұйымдардың дайындалу үдерісін білу (пісіру, жасау, тігу, үтіктеу және т.б.). Алты жаста балалардың сөздігі заттардың материалы, қасиеті мен күйін жалпылайтын сөздермен толықтырылады.

Балалар өзіне таныс заттардың қасиеті мен сапасын анықтауға қажетті зерттеу әрекеттерін дербес қолданып, оларды атаулары тиіс (сипау, үрлеу, умаждау, қолында өлшеу, иіскеу және т.б.).

Ересек топтағы сөздік жұмыстардың жетекші мазмұны жалпылаудың тегі мен түрлерін, жалпылауды білдіретін сөздерді түсініп қолдану болып табылады.

Бұл жаста балалар заттарды салыстыруды, басты белгілерін табу, осылардың негізінде заттарды топтарға бөлу іскерліктерін меңгереді. Заттарды өздеріне тән белгілері бойынша біріктіру қабілеттерін меңгереді. Ыдыс-аяқ, жиһаз, киім, аяқ киім, көкөністер, жемістер, көлік және т.б. түсініктерді біледі.

Сөздердің ұғымдық мазмұнын меңгеру балаларға сөздердің ауыспалы. басқаша айтылған мағынадағы сөздерді түсініп, қолданудағы жаңа деңгейге өтуге мүмкіндік береді.

5-6 жастағы балалардың сөздігін толықтыру әлеуметтік өмірдің құбылыстары мен оқиғаларына, адамның ішкі дүниесі мен сыртқы қылықтарына қызығушылығының артуымен байланысты. Түрлі мамандықтағы адамдардың еңбегімен таныстыру барысында олардың сөздігі заттар мен еңбек құралдарының, жұмысқа қажетті техниканың, еңбек іс-әрекеттері және олардың орындалу сапасының атауларымен толықтырылады.

Сөйлеудің грамматикалық дұрыстығы

Мектепке дейінгі ересек жастағы балалар тілдің барлық негізгі грамматикалық түрлерін қолданулары тиіс. Балалар құрбыларының тіліндегі грамматикалық

қателерді анықтауға және оларды жөндеуге, грамматикалық формаларды дербес қолдануға үйренеді.

Сөйлеу мәдениеті

Мектепке дейінгі ересек жастағы балалар дыбыстарды дұрыс айтуға және сөздерге дыбыстық талдау жасау іскерліктеріне үйретіледі. Олар ана тілінің барлық дыбыстарын анық, дұрыс айта білулері тиіс. Күнделікті сөйлесу барысында дыбыстарды дұрыс айта білуге жаттығады.

Өлеңдерді оқып, әдеби шығармаларды мазмұндау барысында балалар түрлі дауыс ырғағының құралдарымен қолдана білуі тиіс: сарын, сөйлеу ырғағы, қисынды екпін. Бұл құралмен балалар өзіне туған емес (орыс және ағылшын) тілдеріндегі өлеңдерді оқу және әдеби шығармаларды мазмұндау барысында да қолданулары тиіс.

Монолог

Балалар алдына қойылған коммуникативтік жағдайға байланысты білімдік және тұрмыстық әрекеттерді айқындайтын тіл материалының әдістемелік құралына орай, алдын ала дайындықсыз ойындағысын жеткізуі тиіс.

Өзінің пікірін айтуда тілдік тұрғыдан дұрыс рәсімделген, мөлшері 3 сөз тіркесінен кем болмауы тиіс. Пікір айту сипаттамадан (сурет, бұйым, ертегілер кейіпкерлерінің әлпеті және т.б.), оқиғадан (дос, отбасы мүшесі, үй жануары және т.б.) тұруы мүмкін.

Бес жасар балалардың танымдық және сөйлеу мүмкіндіктері жоғары деңгейде артады. Ортаңғы топтағы балалардың әлеуметтік және табиғи жаратылысты меңгеруде әуестігі, белсенділігі, дербестігі жоғары болады.

Тілдердің үштұғырлығы бойынша жұмыстың орталық бағдары оқытудың монологтік түрі, бұл 4 жасар балаларды үлкендер мен құрдастары арасында тілдік қатысымға түсуде дербестік пен бастамашылдыққа тәрбиелеу болып табылады. Монологтік оқыту барысында балалар қатысымдық сөйлеу дағдысына ие болады, сөздік қорын арттырады және грамматикалық дұрыс сөйлеу қалыбын реттейді.

Оқыту мазмұнына өлеңдер, әндер, санамақтар, сондай-ақ мектепте оқыту жағдайларын айқындайтын тілдік құралдар кіреді. Тілдік материал көлемі 70 типтік сөйлеу үлгілерін құрайды, олардың 50-і сөйлеу үшін қолданылады. Сөздік бірліктер көлемінің – 150-і сөйлеу үшін және 200-і тыңдалым үшін.

Тілдің үштұғырлығы бойынша ұйымдастырылған оқу ісінің тақырыптық мазмұндылығы «Қатынас» білім беру саласының білім мазмұнының іріктеу талаптарының принциптері бойынша құралады.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы 1995 ж.
2. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы 2007 ж 27 шілде № 319-III
3. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың Қазақстан халқына Жолдауы «Халық бірлігі және жүйелі реформалар-ел өркендеуінің берік негізі» 2021 ж. 1 қыркүйек
4. Қазақстан Республикасының «Педагог мәртебесі туралы» Заңы 2019 ж. 27 желтоқсан № 293-VI
5. Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020 – 2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2019 жылғы 27 желтоқсандағы № 988 қаулысы
6. «Білім берудің барлық деңгейінің мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 31 қазандағы № 604 бұйрығына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2020 жылғы 5 мамырдағы № 182 бұйрығы.
7. «Қазақстан Республикасында мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу жоспарларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 20 желтоқсандағы № 557 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2020 жылғы 12 мамырдағы № 195 бұйрығы.
8. «Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің міндетін атқарушының 2016 жылғы 12 тамыздағы № 499 бұйрығы өзгерістер енгізу туралы Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2020 жылғы 24 қыркүйектегі № 412 бұйрығы.
9. Мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқытуды дамыту моделі ҚР Үкіметінің 2021 жылғы 15 наурыздағы № 137 қаулысы
10. С. Рахметова Қазақ тілін оқыту методикасы. – Алматы «Ана тілі» 1991 ж.

МАЗМҰНЫ

Кіріспе.....	3
Мектеп жасына дейінгі балалар тілін дамыту әдістемесі	4
Қазақ тілін үйретуде жүргізілетін жұмыстың негізгі бағыттары мен қағидалары	6
Үлгілік оқу бағдарлама мазмұнын меңгеруге қойылатын негізгі талаптар.....	7
Мектепке дейінгі жастағы балаларға ойын арқылы қазақ тілін үйретудің әдістері.....	13
Қазақ тілін үйретудегі инновациялық технологиялар.....	15
Қазақ тіліне балаларды үйрету процесіндегі балабақша мен отбасының өзара байланысы	17
Балабақшада қазақ тілін оқытуда инновациялық технологияны қолдану.....	18
Қорытынды	24
Қосымшалар.....	25
Пайдаланылған әдебиеттер.....	37

Жумабаева Кенжегул Молдағалиевна

**БАЛАБАҚШАДА ҚАЗАҚ ТҮЛІН ДАМУТУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ
(әдістемелік құрал)**

Бекітілді 16.01.2025

Басылымға берілді 17.11.2025

**«Ұстаз» оқу-әдістемелік орталығының мекен-жайы: 030019, Ақтөбе қаласы,
Маресьев көшесі, 91-11(1-қабат) Тел.:90-62-04**